

TAMPEREEN YLIOPISTO

Lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta
lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
VIRVE KALLIO
Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

VIRVE KALLIO: Lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta lapsen
varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 65 sivua, 3 liitesivua

Huhtikuu 2017

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa lastentarhanopettajien tulkintoihin perustuvaa tietoa huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Tavoitteena oli, että tutkimuksen toimeksiantajana toimiva keskisuuri uusimaalainen kunta voisi hyödyntää tutkimuksen tuloksia uusiessaan omaa kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaansa, ja erityisesti kehittäessään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia huoltajia osallistavampaan suuntaan.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tarkasteltiin varhaiskasvatussuunnitelmia sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia erityisesti huoltajien osallisuuden näkökulmasta. Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Haastatteluteemoja olivat huoltajien osallisuuden näkökulmasta lapsen päivähoidon aloitus, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen, varhaiskasvatuksen arviointityö, huoltajien osallisuus päivähoidon arjessa sekä huoltajien aloitteellisuus ja aktiivisuus lapsen vasu-prosessissa. Haastateltavana oli kahdeksan lastentarhanopettajaa kahdesta eri päiväkodista. Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa laadullista sisällönanalyysiä, ja analyysin jäsentämisen välineenä hyödynnettiin teemahaastattelurunkoon perustuvaa koodausta.

Tutkimus osoitti, että lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan huoltajien asiantuntijuus ja ensisijaisuus korostuivat lapsen aloittaessa päivähoidossa. Tämä perustui erityisesti siihen, että huoltajat halusivat lapselle mahdollisimman pehmeän päivähoidon aloituksen. Arkisia kohtaamisia huoltajien kanssa pidettiin merkittävänä, mutta suurimpana haasteena sille nähtiin huoltajien kiire. Tulosten mukaan huoltajien osallisuudessa ilmeni suurta variaatiota lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen suhteen: toisaalta huoltajat olivat aktiivisia lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteen määrittämisessä, mutta toisaalta osa huoltajista jätti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen täyttämättä. Myös varhaiskasvatuksen arviointityö näyttäytyi huoltajien osallisuuden suhteen kaksijakoisena: arviointikeskustelua kuvattiin pääosin miellyttäväksi vuorovaikutustilanteeksi, mutta varsinainen arviointityö jäi niissä paikoin pinnalliseksi. Tulokset myös osoittivat, että huoltajat olivat passiivisia palauteen antamisen suhteen, vaikka siihen yritettiin järjestelmällisesti kannustaa. Toisaalta lastentarhanopettajat kuvasivat tapauksia, joissa huoltajat olivat ruoutineet päiväkotia ja kasvattajia negatiiviseen sävyyn sosiaalisessa mediassa.

Tutkimuksen pohdinnassa todetaan, että joiltain osin lastentarhanopettajien tulkintoihin perustuvat käsitykset huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa eivät kohtaa uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden linjauksia asiasta. Huoltajien osallisuuden vahvistaminen olisi tärkeää lapsen sekä kasvatusyhteistyön kannalta, ja kasvattajilla voidaan nähdä olevan suuri vaikutus huoltajien osallisuuden mahdollistamisessa. Toisaalta tutkimuksen aineiston perusteella vaikuttaa, että huoltajat eivät ole aina edes halukkaita lisäämään omaa osallisuuttaan. Asiaan on kuitenkin nyt alettu kiinnittää erityistä huomiota niin valtakunnan kuin kuntien tasolla varhaiskasvatussuunnitelmissa. Ehkä varhaiskasvatuksen yleisen arvostuksen nouseminen sekä päiväkotien toimintakulttuurien kehittäminen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden linjausten mukaisiksi voivat vaikuttaa huoltajien osallisuuteen vahvistavasti.

Avainsanat: Varhaiskasvatussuunnitelmat, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi, osallisuus, huoltajien osallisuus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	6
2.1	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET	6
2.2	PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	7
2.3	LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	8
2.4	LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAPROSESSI.....	9
2.4.1	<i>Aloituskeskustelu</i>	<i>9</i>
2.4.2	<i>Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu.....</i>	<i>11</i>
2.4.3	<i>Arviointikeskustelu</i>	<i>12</i>
3	HUOLTAJIEN OSALLISUUS LAPSEN VASU-PROSESSISSA.....	14
3.1	KASVATUSKUMPPANUUDESTA OSALLISUUTEEN	15
3.2	HUOLTAJIEN OSALLISUUS LAPSEN VASU-PROSESSIN KONTEKSTISSA	17
3.3	HUOLTAJIEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEISSA	20
3.4	HUOLTAJIEN OSALLISUUS TUTKIMUSKUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMASSA.....	22
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
5.1	LAADULLINEN TUTKIMUS	26
5.2	TEEMAHAASTATTELUT	27
5.3	TUTKIMUKSEN AINEISTO.....	29
6	AINEISTON ANALYYSI.....	31
7	TULOKSET.....	34
7.1	HUOLTAJIEN ENSISIJAISUUS PÄIVÄHOIDON ALOITUKSESSA.....	34
7.2	HUOLTAJIEN AKTIIVISUUDEN VAIHTELU LAPSEN VASUN LAADINNASSA	38
7.3	KIIREEN LEIMAAMA ARKI	43
7.4	ARVIOINNIN KAHDET KASVOT	46
8	POHDINTA	50
8.1	TULOSTEN TARKASTELUA	50
8.2	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	56
8.3	JATKOTUTKIMUS	60
9	LÄHTEET	63

1 JOHDANTO

Osallisuus on noussut tärkeäksi teemaksi muiden hyvinvointipalvelujen ohella myös varhaiskasvatuksessa. Paitsi että osallisuuden käsite on vakiinnuttanut asemansa varhaiskasvatuksen ammattilaisten puheessa, näkyy osallisuuden eetos vahvasti myös varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa. Opetushallitus päätti 18.10.2016 uusista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, jotka velvoittavat kuntia omassa varhaiskasvatussuunnitelmatyössään. Uusien Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden viesti on selkeä: laadukas varhaiskasvatus on yhä enenevässä määrin lapsia ja heidän huoltajiaan osallistavaa. Myös 1.8.2016 voimaan astuneeseen uuteen varhaiskasvatustalakiin lisättiin yleissäädos osallisuudesta ja vaikuttamisesta. (Opetushallitus 2016.) Tutkimusaiheeni on siis hyvin ajankohtainen, vaikka samalla haastetta tutkimustyölle tuo kuntien varhaiskasvatussuunnitelmatyön keskeneräisyys. Kevään 2017 aikana kunnat laativat omat varhaiskasvatussuunnitelmansa uusien perusteiden pohjalta. Tutkimukseni toimeksiantajana toimiikin eräs uusimaalainen keskisuuri kaupunki (jatkossa tutkimuskunta), joka omassa vireillä olevassa varhaiskasvatussuunnitelmatyössään haluaa kehittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-prosessia ja erityisesti huoltajien osallisuutta siinä. Näin ollen tutkimukseni rajautuu koskemaan huoltajien osallisuutta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-prosessissa (jatkossa lapsen vasu-prosessi). Tavoitteena on, että tutkimuskunta voisi hyödyntää tutkimukseni tuloksia omassa varhaiskasvatussuunnitelmatyössään.

Osallisuuden voi määritellä monella eri tapaa, mutta erotuksena osallistumiseen ja osallistamiseen siinä oleellista on kokemuksellisuus. Osallisuus on ennen kaikkea yksilön tunne siitä, että hän on osa jotain ja hänellä on sananvaltaa kyseiseen asiaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47.) Näin ollen loogista olisi kysyä tunteen omistajalta, tutkimukseni tapauksessa huoltajilta, heidän osallisuudestaan. Olen kuitenkin päätenyt käyttämään tutkimukseni informantteina lastentarhanopettajia. Valintaa lienee tarpeellista perustella. Omassa arkielämässäni niin päivähoidon henkilöstön kuin päivähoidossa olevien lasten vanhempien kanssa keskustellessani, tulee järjestäen vastaan sama ristiriita: molemmat osapuolet tuntuvat tulkitsevan osallisuuden omalla tavallaan. Kuten todettu, yhtä oikeaa tapaa määritellä osallisuus ei ole, mutta tämä ristiriita osapuolten välillä on tutkimuksellisesti kiinnostava. Arkielämän osoittama ja päivähoidon kentältä kuuluva viesti kuitenkin kertoo, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden osallisuuden ideaali

ei aina kohtaa päivähoiton käytännön osallisuutta huoltajien osallisuudesta puhuttaessa. Tässä kontekstissa syntyi ajatus kuulla lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta. Koska huoltajien omaa kokemusta ei kuitenkaan voi täysin sivuuttaa, päädyimme tutkimuskunnan kanssa ratkaisuun, että he kartoittavat huoltajien kokemuksia osallisuudestaan lapsen vasu-prosessissa. Samassa kyselyssä kuultiin myös päivähoiton henkilöstön näkemyksiä omasta toiminnastaan lapsen vasu-prosessissa ja yhteistyöstä huoltajien kanssa. Oman tutkimukseni on tarkoitus olla luonteeltaan syventävä, toisin sanoen pureudun omissa tutkimushaastatteluissani erityisesti niihin teemoihin, jotka nousivat kiinnostavina esiin tutkimuskunnan aineistosta.

Lapsen vasu-prosessi alkaa lapsen aloittaessa päivähoitossa ja päättyy lapsen lopettaessa päivähoitossa. Kyse on ennen kaikkea prosessista, tietynlaisesta jatkumosta, jolla on selkeä alku ja loppu. Prosessiin kuuluu velvoittavina jokaisen lapsen kohdalla aloituskeskustelu, varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu sekä arviointikeskustelu. Näissä kohtaamisissa huoltajien osallisuus voi tulkintani mukaan tulla korostuneesti esiin, joko osallisuuden tunnetta vahvistavasti tai heikentävästi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita onkin kritisoitu siitä, että sen tavoitteet ovat hyviä ja arvokkaita, mutta tavoitteisiin pääseminen eli lapsen yksilöllisen kasvuprosessin ymmärtäminen ja tukeminen *yhdessä vanhempien kanssa* jää usein toteutumatta. (mm. Järvinen & Mikkola 2015). Tulen tutkimuksessani esittelemään varhaiskasvatussuunnitelmien (valtakunnallisten perusteiden ja tutkimuskunnan vasun) linjauksia huoltajien osallisuudesta, jota tutkimukseni lopussa (luvussa 8.1 ”Tulosten tarkastelua”) peilaan haastattelemieni lastentarhanopettajien tulkintoihin – millä tavoin varhaiskasvatussuunnitelmien linjaukset huoltajien osallisuudesta kohtaavat huoltajien käytännön osallisuuden?

Tutkimukseni teoriaosuus koostuu kahdesta pääluvusta. Luvussa 2 esittelen tutkimukseni kontekstin eli kolmiportaisen varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuuden (valtakunnallinen, paikallinen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma) sekä lapsen vasu-prosessin. Luvussa 3 käsittelen huoltajien osallisuutta kasvatuskumppanuuden kontekstissa sekä huoltajien osallisuuden ideaalia ja haasteita lapsen vasu-prosessissa. Lisäksi esittelen huoltajien osallisuuden linjauksia uusissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä tutkimuskunnan (nykyisessä) varhaiskasvatussuunnitelmassa. Luvussa 4 esittelen tutkimuksen tavoitteen ja tutkimuskysymyksen. Luvussa 5 kerron tutkimukseni toteutuksesta ja aineistosta. Luvussa 6 kerron aineiston analysoinnista ja luvussa 7 esittelen tutkimuksen tulokset. Luvussa 8 tarkastelen tutkimustuloksia, pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia. Tutkimuksessani viitataan varhaiskasvatuksen ammatillisen koulutuksen saaneeseen päiväkodissa työskentelevään kasvattajaan termillä kasvattaja tai varhaiskasvatuksen kasvattaja.

2 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa toimintaa, jossa painottuu pedagogiikka. Osana suomalaista koulutusjärjestelmää se on erityisen tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2016, 8, 14.)

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu varhaiskasvatussuunnitelmiin, joiden tehtävä on paitsi ohjata varhaiskasvatuksen toteuttamista valtakunnallisesti, myös tarjota kaikille lapsille edellytykset tasa-arvoiseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Lapsen kohdalla varhaiskasvatussuunnitelman hyöty kiteytyy ajatukseen, että lapsen yksilöllisyyden ja ainutkertaisuuden tunteminen auttaa kasvattajia ja huoltajia toimimaan lapsen persoonaa kunnioittavalla tavalla. Kunnallisella tasolla varhaiskasvatussuunnitelmien suurin vaikutus lienee varhaiskasvatuksen laadun ja kasvattajien ammatillisuuden kehittyminen. Valtakunnan tasolla Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat lisänneet varhaiskasvatuksen näkyvyyttä ja arvostusta ja sen myötä yhteistyö on lisääntynyt niin päivähoidon kentällä kuin huoltajien kanssa. (Kaskela & Kronqvist 2007, johdanto).

Seuraavaksi esittelen tarkemmin varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuutta, joka koostuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (jatkossa Vasun perusteet) on varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Vasun perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä

varhaiskasvatuksen tavoitteista. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on ennen kaikkea lisätä yhdenvertaisuutta luomalla tasavertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle – paikasta riippumatta. Vasun perusteiden tehtävä on paitsi tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä, myös edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. (Opetushallitus 2016, 8.)

Vasun perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Se edellyttää kunnalta tai kuntayhtymältä tai muulta palveluntuottajalta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista perusteiden määräyksiä noudattaen. Vasun perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Emt.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus sekä lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti. (Emt., 18)

2.2 Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia Vasun perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai Vasun perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä. (Opetushallitus 2016, 9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset,

esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat, mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä kotoutumissuunnitelma. Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. (Emt. 9-10.)

2.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (jatkossa myös lapsen vasu). Lapsen vasun lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen vasu laaditaan yhteistyössä huoltajan kanssa lapsen aloitettua päivähoidossa. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää (ikätasoisesti) ja huomioida suunnitelmassa. Lasten vasuista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. Lapsen vasun laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan koulutus. (Opetushallitus 2016, 10.)

Lapsen vasu on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Myös lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet kirjataan suunnitelmaan. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja varhaiskasvatuksen kasvattajien havainnot ja näkemykset lapsesta yhdistyvät lapsen vasussa. Suunnitelmaa laadittaessa tulee huomioida myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Myös lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen kirjataan lapsen vasuun. (Emt.)

Lapsen vasun toteutumista tulee arvioida yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnitelma on myös tarkistettava vähintään kerran vuodessa, sekä aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla varhaiskasvatuksen kasvattajilta, lapsen huoltajalta tai viranomaiselta, jonka kanssa on tehty yhteistyötä lapsen asioissa. Lapsen vasua arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen. (Emt. 11.)

Parhaimmillaan lapsen vasu on lapsuutta arvostava, positiivinen kertomus lapsesta. Se on kuvaus lapsesta ainutlaatuisena yksilönä: lapsen kokemukset, muistot, ajatukset, mielipiteet ja näkökulmat ovat perusta, jonka varaan lapsen vasu rakennetaan. (Kaskela & Kronqvist 2007, 14). Pitkäjänteisen pedagogisen työn, lapsen yksilöllisen kuulemisen ja lapsen kasvukontekstin huomioimisen on todettu tukevan lapsen hyvinvointia. Sen vuoksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksen pedagogiikka suunnitellaan siten, että se kohtaisi parhaalla mahdollisella tavalla lapsen ja perheiden tavoitteet ja tarpeet. (Emt. 31-32.) Tämä edellyttää lapsen ja perheen tuntemista, johon systemaattisesti pyritään lapsen vasu-prosessin varrella aloituskeskustelusta alkaen. Kuten edellä olen todennut, korostan tutkimuksessani varhaiskasvatussuunnitelman prosessiluonteisuutta: se on (prosessissa muuttuva) tarina lapsesta, joka kasvaa ja kehittyy matkan varrella yhdessä lapsen kanssa.

2.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi

Kaskela ja Kronqvist (2007) tarkastelevat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa prosessina, joka alkaa siitä, kun lapsi tulee tutustumaan päivähoitoon ja loppuu, kun lapsi lähtee pois päivähoidosta: *”Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei ole lopputulos ja tuote. Se on prosessi.”* Ja edelleen: *”Paras suunnitelma ei ole lomake. Paras suunnitelma on tarina, kertomus tai kuvaus lapsesta, joka on luotu yhdessä lapsen, hänen vanhempiansa ja päivähoidon ammattilaisten kanssa. Varsinaisen aineiston keräämisessä tärkeimpänä kumppanina on lapsi itse.”* (Kaskela & Kronqvist 2007, 9.) Tässä tutkimuksessa varhaiskasvatussuunnitelma ymmärretään Kaskelan ja Kronqvistin tapaan prosessina, joka alkaa lapsen aloittaessa päivähoidossa, ja elää lapsen mukana päivähoidon arjessa ohjaten ja tukien lapsen yksilöllistä kasvuprosessia. Tässä tutkimuksessa lapsen vasu-prosessiin nähdään kuuluvan aloituskeskustelu, varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu sekä arviointikeskustelu, joita seuraavaksi lyhyesti esittelen.

2.4.1 Aloituskeskustelu

Lasten elämäpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen yksi tehtävä onkin kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. (Opetushallitus 2016, 43.) Lapsen

päivähoidon aloittaminen on suuri muutos paitsi lapselle, myös hänen huoltajilleen. Jokainen perhe on omanlaisensa ja jokainen lapsi oma ainutlaatuinen yksilönsä. Niinpä perheiden erilaiset tilanteet ja odotukset sekä lapsen elämänsäkaari on hyvä ottaa huomioon päivähoidon aloituksessa ja lapsen vasun laatimisessa. (Kaskela & Kronqvist 2007, 11).

Tulevaan päivähoitopaikkaan tutustuminen ennen päivähoidon aloittamista on erityisesti lapsen kannalta tärkeää. Riittävän pitkä tutustumisaika mahdollistaa hyvän ja turvallisen suhteen kehittymisen omaan hoitajaan ja muihin ryhmän kasvattajiin. Riittävän pitkän tutustumisajan merkitys korostuu pienillä lapsilla, mutta auttaa myös isompia lapsia omaksumaan uuden ympäristön ja uudet aikuiset. Pohja kodin ja päivähoidon yhteistyölle rakentuu jo ensimmäisissä kohtaamisissa, joten sillä, miten lapsi ja perhe kohdataan heti alusta alkaen, on korvaamaton merkitys tulevalle yhteistyölle ja huoltajien osallisuuden tunteen kehittymiselle. Ensivaikutelma, jonka lapsi ja huoltajat saavat tulevasta päivähoitopaikasta ja kasvattajista, on kaikki kaikessa. Huoltajien tuntemuksilla on suuri merkitys myös lapselle: jos huoltajat pitävät hoitopaikkaa hyvänä ja turvallisena, välittyy tämä luottamus myös lapselle (Emt. 12).

Lapsen aloittaessa päivähoitossa, käydään jokaisen perheen kanssa aloituskeskustelu. Aloituskeskustelun tarkoitus on ensisijaisesti antaa perheelle puheenvuoro – huoltajien odotukset, toiveet ja pelot on tärkeää kuulla, ja niistä on hyvä keskustella vuoropuhelussa huoltajien kanssa. Toisaalta aloituskeskustelu on tilaisuus, jossa huoltajien kanssa sovitaan yhteistyöstä ja käytännön asioista. Myös mahdollisista lapsen tuen tarpeista on hyvä keskustella mahdollisimman varhain, ja huoltajien huoli lapsesta on kuultava ja otettava vakavasti. Aloituskeskustelu käydään tyypillisesti ennen lapsen aloittamista päivähoitossa tai pian sen jälkeen. Huoltajien ja kasvattajien luoma (ideaali) luottamuksellinen suhde kannattelee lasta ja helpottaa päivähoidon aloitusta. Toisaalta perheeseen tutustuminen jo ennen lapsen päivähoidon aloitusta on merkityksellistä myös kasvattajan näkökulmasta: se auttaa kasvattajaa ymmärtämään ja vastaanottamaan lasta päivähoitoon. (Emt. 12-13.)

Päivähoidon aloittaminen voidaan toteuttaa varsin lapsi- ja perhelähtöisesti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aloituskeskustelu voidaan käydä perheen toiveiden mukaan joko päiväkodilla tai perheen kotona. Kotona käytävän aloituskeskustelun etuna voidaan nähdä mm. se, että perheellä on kohtaamisessa tietynlainen ”kotikenttäetu”. Yhteistyön muodot voidaan soveltaa kullekin perheelle sopiviksi, ja varsinaisen aloituskeskustelun ohella myös esimerkiksi päivähoitoon tutustuminen ja päivittäiset kohtaamiset lapsen tuonti- ja hakutilanteissa ovat merkittäviä yhteistyön rakentumisen väyliä. Myös tiedon ja kuulumisten vaihtaminen puhelimitse ja päiväkodin sähköisen viestintävälineen kautta ovat osa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. (Karikoski & Tiilikka 2011, 85.)

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen kasvattajien yhteistyön merkitys korostuu, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Erityisesti pienten lasten ensimmäistä siirtymäprosessia kodin piiristä päivähoitoon tarkasteltaessa on huomattu, että keskeistä siinä on alusta asti huoltajien ja kasvattajien yhteistyön merkitys. Toimivan, luottamuksellisen ja avoimen kasvatusyhteistyön turvin voidaan edesauttaa lapsen turvallista siirtymää ja huolehtia hänen kiintymyssuhteistaan. (Emt. 80.) Kuten todettu, lapsen päivähoiton aloittaminen on paitsi lapselle, myös koko perheelle suuri elämänmuutos. Ei siis ole yhdentekevää, miten päivähoiton aloittaminen sujuu. Mahdollisimman pehmeän aloittamisen mahdollistaminen auttaa lasta sopeutumaan muutokseen ja rauhassa totuttelemaan uuteen toimintaympäristöön. Huoltajien näkökulmasta päivähoiton aloittaminen on niin ikään kriittinen vaihe luodessaan pohjan koko tulevalle yhteistyölle varhaiskasvatuksen kasvattajien kanssa.

2.4.2 Varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelu

Jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tarkoitus on taata lapselle varhaiskasvatuslain turvaama oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon. (Opetushallitus 2016, 10.) Varhaiskasvatussuunnitelma perustuu osallistuvaan arviointiin, jossa lapsi, huoltajat ja varhaiskasvatuksen kasvattajat toimivat yhteistyössä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Lapsen vasun tavoitteena on ennen kaikkea ohjata ja kehittää kasvattajien pedagogista työtä ja ammatillisuutta. Lapsen kannalta henkilökohtaisen vasun merkitys ilmenee siten, että jokainen lapsi voi hänet tuntevien ja häntä tukevien aikuisten avulla kokea olevansa hyvä ja hyväksytty sellaisena kuin on. (Kaskela & Kronqvist 2007, 14).

Näin ollen lapsen vasun pääpaino on lapsen persoonassa, ei niinkään lapsen toiminnan tavoitteissa ja mahdollisissa tuen tarpeissa. Lapsen vasu ei siis ole lapseen kohdistuvien tavoitteiden luettelo, jossa keskeisenä teemana olisi lapsen arviointiin liittyvät kysymykset. Lasten vasuissa onkin vältettävä ns. normatiivista arviointia, jossa lapsen toimintaa verrataan tiettyyn normiin (kuten ikä- ja kehitysvaiheeseen), joka toimisi eräänlaisena mittapuuna kehitykselle. (Emt. 13-14.) Arkikielessä puhutaan usein kuitenkin ”lapsen tavoitteista”, jolla myös tässä tutkimuksessa viitataan lapsen tarpeista lähteviin pedagogisiin järjestelyihin.

Lapsen vasu-prosessiin kuuluu oleellisena varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelu (jatkossa vasu-keskustelu). Se merkityksellistyy ennen kaikkea kasvatusyhteistyötä toteuttavaksi työmuodoksi ja sen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään lasta paremmin ja huomioimaan hänen

erityispiirteitään. Vaikka vasu-keskustelujen käytäntö on vakiintunut osaksi varhaiskasvatuksen arkea, ovat keskustelut Karilan ja Nummenmaan (2011) mukaan luonteeltaan hyvin erilaisia: niiden tehtävät tulkitaan eri tavoin, varhaiskasvatuksen kasvattajien valmiudet keskustella ovat hyvin erilaisia ja myös huoltajien suhtautuminen keskusteluun vaihtelee. Toisaalta myös kunnalliset kehykset, kuten vasu-lomake, jonka varassa keskustelua käydään, vaikuttavat siihen, millaiseksi keskustelun vuorovaikutustilanne kehittyy. (Karila & Nummenmaa 2011, 63.)

2.4.3 Arviointikeskustelu

Jotta perheen ja päivähoidon yhteistyössä laatima lapsen vasu ei jäisi vain suunnitelman tasolle, on sen toteutumista arvioitava. Arviointia tehdään yhdessä perheen kanssa, ja arviointi kohdistuu ennen kaikkea toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen. (Opetushallitus 2016, 11). On siis tärkeää huomata, että arviointi ei kohdistu niinkään lapseen, vaan pikemminkin lapsen tarpeista lähteviin toiminnan järjestelyihin. Pääpaino arvioinnissa tulisi näin ollen olla huoltajien ja varhaiskasvattajien omassa reflektiossa – miten olemme onnistuneet järjestämään lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa toimintaa? Koska lapsen tilanne ja tarpeet voivat muuttua toimintakauden aikana, tulee myös lapsen vasu tarkistaa aina, kun siihen ilmenee tarvetta, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Emt.)

Lapsen vasun toteutumista on tärkeää arvioida erityisesti aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä huoltaja, kasvattajat ja (esiopetuksessa) lapsi pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen vasun arviointi on samalla osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. (Emt. 61.)

Arvioinnilla on suuri merkitys varhaiskasvatuksessa. Se on pedagogiikan keskeinen toimintamuoto, jolla on monia, lapsen kannalta merkityksellisiä tavoitteita. Ensinnäkin arviointi tukee lapsen oppimista ja kehittymistä mahdollistamalla oppimisen jatkumon varhaiskasvatuksessa lapsen kasvaessa ja siirtyessä varhaiskasvatuksesta esi- ja alkuopetukseen. Arvioinnin avulla voidaan myös tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen mahdollinen lisätuen tarve sekä tukea lapsia, joilla on oppimisvaikeuksia. Lapsen oma (ikätasoinen) osallisuus arviointiprosessissa on suotuisaa hänen kehityksen ja oppimisen näkökulmasta. Osallistumalla arviointiin lapsi lisää tietoisuutta itsestään ja sitä kautta auttaa rakentamaan monipuolista minäkuvaa. Toisaalta arviointi mahdollistaa lapsen tarpeista lähtevän varhaiskasvatuksen suunnittelun. Koottu havainnointi- ja

arviointitieto toimii koko suunnitteluprosessin keskeisenä lähtökohtana – niiden avulla voidaan mukauttaa toimintaa kunkin lapsen kehitystarpeita vastaavaksi. Lisäksi arvioinnin avulla voidaan tunnistaa toiminnan kehittämistarpeita. Varhaiskasvatuksessa arviointi pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelmiin ja niissä määriteltyihin toiminnan tavoitteisiin. Arviointi ei rajoitu varhaiskasvatuksessa pelkkään arviointikeskusteluun, vaan se on prosessi, jossa ymmärrystä lapsen oppimisesta ja kehitymisestä rakennetaan jatkuvan havainnoinnin ja reflektion kautta. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 57-59.)

Huoltajien osallisuuden näkökulmasta arvioinnissa korostuu yhteistyön merkitys. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen edellyttää huoltajien aitoa kuulemistä ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä. Näin ollen onnistunut arviointityö tukee huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja lisää heidän osallisuuden tunnettaan. Havainnointitietoon ja pedagogiseen toimintaan pohjautuva arviointi voi myös helpottaa vaikeidenkin asioiden esille ottamista sekä yhteisen ymmärryksen luomista huoltajien ja kasvattajien välille. (Emt. 59-60.)

3 HUOLTAJIEN OSALLISUUS LAPSEN VASU-PROSESSISSA

Huoltajien osallisuus lapsen vasu-prosessissa on merkittävää sekä huoltajan, lapsen että kasvattajan näkökulmasta tarkasteltuna. Huoltajien osallisuuden toteutumiseen liittyy kuitenkin haasteita, joita tämän luvun yhteydessä tulen tarkastelemaan. Hornbyn (2000) mukaan huoltajien osallisuuden toteutumisen esteet ovat ennen kaikkea rakenteellisia. Osallisuuden esteitä voidaan tarkastella esimerkiksi yhteiskunnallisten rakenteiden kantilta. Tähän kuuluu mm. huoltajien pitkistä työpäivistä ja -matkoista johtuva aikapula sekä yksinhuoltajaperheiden työn ja huoltajuuden yhteensovittamisen kompleksisuus, jotka rajoittavat huoltajan osallisuuden mahdollisuuksia. Myös historiaan (?) perustuva näkemys päivähoidosta paikkana, jossa lapsen hoitaminen on päivähoiton kasvattajien vastuulla, asettaa huoltajat positioon, jossa he eivät näe perustetta omalle osallisuudelleen. (Hornby 2000, 3-4.)

Toisaalta osallisuuden esteiksi voi muodostua huoltajien epäselvyys siitä, mitä heiltä odotetaan. Tämä onkin Hornbyn mukaan keskeinen haaste huoltajien osallisuuden toteutumisessa: huoltajien tulisi olla selvillä siitä, mitä tarkoittaa ”olla osallisena lapsen päivähoidossa”. Päivähoitoyksikön toimintakulttuuri ja kasvattajien näkemykset yhteistyön merkityksestä vaikuttavat siihen, millaisia mahdollisuuksia huoltajille tarjotaan osallisuuteen. Myös kasvattajien ammattitaidolla ja asenteilla on suuri merkitys huoltajien osallisuuden kannalta. Parhaimmillaan kasvattajien myönteinen asenne huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan voi vaikuttaa huoltajan osallisuuteen vahvistavasti. (Hornby 2000, 4-5.)

Vaikka Hornbyn rakenteisiin perustuva kuvaus huoltajien osallisuuden toteutumisen esteistä perustuu isobritannialaiseen koulukontekstiin, soveltuu se erinomaisesti kuvaamaan niitä huoltajien osallisuuden haasteita, joita omassa aineistossani nousi esiin. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan huoltajien osallisuutta ja sen haasteita lapsen vasu-prosessissa sekä huoltajien osallisuuden ilmenemistä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja tutkimuskunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa.

3.1 Kasvatuskumppanuudesta osallisuuteen

Aloittaessani pro gradu-tutkimukseni kirjoittamista kesällä 2016, oli termi kasvatuskumppanuus vielä kaikkien varhaiskasvatuksen ammattilaisten huulilla – niin kentällä, opettajakoulutuksessa kuin tutkimuksessa. Niinpä ihmetys oli suuri, kun huomasin kyseisen huoltajien ja päivähoidon yhteistyötä kuvaavan termin jätetyn pois uusista Vasun perusteista. Ehkä termin pois jäännille oli kuitenkin perusteensa: esimerkiksi Alasuutarin tutkimusten mukaan kasvatuskumppanuus ei ole huoltajien puheeseen kuuluva termi (Alasuutari 5.9.2010). Uusissa Vasun perusteissa onkin selkeästi otettu uusi näkökanta huoltajien ja päivähoidon välisen yhteistyön tarkasteluun. Tulkintani mukaan uusi näkökanta integroi huoltajat selkeämmin institutionaalisen varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen, ennemmin kuin erottelee heidät vain yhdeksi osaksi sitä. Huoltajien osallisuus ja yhteistyö päivähoidon kanssa ilmenee läpileikkaavana teemana uusissa Vasun perusteissa. Erityisesti huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön paneudutaan Vasun perusteiden luvussa 3 varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin yhteydessä.

Uusien Vasun perusteiden viesti on selvä: työtä lapsen parhaaksi päivähoidossa tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. On selvää, ettei kasvatuskumppanuuden ajatus ole mihinkään kadonnut, vain sen ilmeneminen suunnitelmatasolla on muuttunut. Uusissa Vasun perusteissa puhutaan yksinkertaisesti huoltajien ja päivähoidon yhteistyöstä, jonka voidaan nähdä olevan yhteinen termi niin huoltajille kuin varhaiskasvatuksen kasvattajille (toisin kuin kasvatuskumppanuus).

Tulevaisuus osoittaa, onko uusi näkökanta huoltajien osallisuuden kannalta hyvä. Siinä missä huoltajien osallisuus miellettiin ennen osana kasvatuskumppanuutta, vaikuttaa uusi tendenssi olevan se, että kasvatuskumppanuus on käsitteellisellä tasolla korvautumassa osallisuuden käsitteellä. Koen kuitenkin tärkeäksi esitellä tutkimuksessani kasvatuskumppanuuden ideaalia, sillä näen sen tietynlaisena pohjana, kontekstina, joka mahdollistaa huoltajille aitoja osallisuuden kokemuksia. Tuon esiin myös kasvatuskumppanuuden haasteita ja kritiikkiä, mikä osaltaan tukee Vasun perusteiden linjausta jättää kasvatuskumppanuuden termi kokonaan pois valtakunnallisesta varhaiskasvatuksen ohjausasiakirjasta.

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan huoltajien ja kasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemiseksi. Se perustuu osapuolten tasavertaisuuteen ja kumppanina toimimisen vapaaehtoisuuteen. Kasvatuskumppanuus rakentuu vuorovaikutukselle, jota ohjaavat kuulemisen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogisuuden periaatteet. Huoltajilla on lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu, kun taas kasvattajilla on

ammattillinen tieto ja osaaminen. Kumppanuudella halutaan korostaa huoltajien ja kasvattajien asiantuntijuuksien tasavertaisuutta. Kuten lapsen vasu-prosessi, myös kasvatuskumppanuus on jatkumo, joka alkaa lapsen aloittaessa päivähoidon, ja loppuu, kun lapsi lopettaa päivähoidossa. Se voi olla aluksi luonteeltaan liike-elämän yhteistyösuhteiden kaltainen neuvottelu- ja sopimussuhde, mutta se kehittyy (ideaalissa) prosessissa kohti läheissuhteen kaltaista, keskinäiseen luottamukseen ja henkilökohtaiseen ja emotionaaliseen läheisyyteen perustuvaa suhdetta. (Koivunen 2009, 153-154, Lämsä 2013, 50-51, ks. myös Alila 2005.)

Mutta mitä kasvatuskumppanuus on käytännössä? Käytännössä siinä on kyse huoltajan ja kasvattajan keskinäisen suhteen synnyttämisestä ja ylläpitämisestä. Käytännössä kyse on siitä, miten huoltajan lasta koskeva tietämys, näkemykset ja käsitykset sekä ratkaisuehdotukset tulevat kuulluiksi, keskustelluiksi ja jaetuiksi vuoropuhelussa kasvattajan kanssa. Kyse on huoltajan ja kasvattajan aidosta ja tasavertaisesta kohtaamisesta, jossa yhdistyvät huoltajan oman lapsen tuntemus sekä kasvattajan ammatillinen asiantuntemus lapsen hyvinvointia tukevalla tavalla. Kumppanuuden tavoitteena on, että suuri osa arjen haasteista voitaisiin kohdata ja ratkaista siellä, missä lapsi on. Käytännössä kyse on siis arkisesta elämisestä, yhdessä toimimisesta sekä hyvän ja turvallisen arjen rakentamisesta. Tavoitteena on, ettei yhdenkään lapsen tarvitse jäädä yksin ja että myös jokaisella aikuisella olisi toinen aikuinen tukenaan. (Lämsä 2013, 51-52.)

Valtakunnalliset Vasun perusteet ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että kasvatuskumppanuuden käsite on aikanaan otettu päivähoidossa käyttöön. Vaikka kasvatuskumppanien asiantuntijuuksien tasavertaisuutta korostetaan, voidaan kasvattajalla kuitenkin katsoa olevan ns. kotikenttäetu julkisen sektorin edustajana. Koska kasvatuskumppanuuskäsite on otettu käyttöön päivähoidossa, ja kasvattajan vastuulla on kumppanuuden edellytysten luominen, voi huoltajien vapaaehtoinen toimiminen kumppanina kyseenalaistua. Suurin osa huoltajista pitää kumppanuusajattelua varmasti hyvänä, mutta suinkaan aina huoltajien ja kasvattajien välisessä yhteistyössä ei kasvatuskumppanuuden ideaali toteudu. Kaikki huoltajat eivät halua olla päivähoidon kumppaneita, tai he haluavat olla kumppaneita vain lapsen kasvuun liittyvissä mutta eivät esimerkiksi perheen sisäisissä asioissa. (Koivunen 2009, 153-154.)

Kumppanuusajattelu ei siis ole ongelmaton. Toisessa päässä ovat passiiviset huoltajat, jotka eivät ole joko sitoutuneita tai halukkaita (ainakaan ideaali-) kumppanuuteen, ja toisessa päässä ovat aktiiviset huoltajat, joiden vaatimukset kasvattaja voi puolestaan kokea ongelmallisiksi. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että kasvattajat kaipaavat enemmän aktiivisuutta huoltajien taholta ja vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Myös varhaiskasvatuksen asiakirjoissa ja kirjallisuudessa painottuu huoltajien aiempaa laajempi osallistuminen ja osallisuus (Koivunen 2009, 154, Lämsä 2013, 51).

Perheen arki kuitenkin usein määrittelee osallisuuden rajat ja huoltajien aktiivisuuden kumppanuudessa. Kasvattajan olisikin hyvä tuntea esimerkiksi huoltajien työn vaikutuksia perheen arkeen ja laajemminkin perheiden erilaisia tilanteita ja sisäisiä ongelmia. Näin kasvattaja voi lisätä ymmärrystään paitsi lapsesta ja perheestä, myös kumppanuuden toimivuuden mahdollisuuksista. (Koivunen 2009, 154.) Tässä, kuten edellä käsitellyssä lapsen vasu-prosessissa, korostuu perheiden yksilöllinen kohtaaminen ja kumppanuuden räätälöiminen puitteet ja mahdollisuudet huomioiden.

3.2 Huoltajien osallisuus lapsen vasu-prosessin kontekstissa

Osallisuuden käsitettä voidaan määritellä monilla eri tavoin ja eri konteksteissa se saa erilaisia painotuksia. Tässä tutkimuksessa keskitytään sellaisiin osallisuudesta tehtyihin tulkintoihin, jotka sopivat varhaiskasvatuksen kontekstiin ja erityisesti huoltajien osallisuuteen. Parikka-Nihti ja Suomelan (2014, 47) mukaan osallisuuden käsite tarkoittaa *”ihmisen omaa kokemusta päättämisestä ja asioihin vaikuttamisesta sekä tästä kokemuksesta syntyvää sitoutumista”*. Osallisuus voidaan määritellä yksilön kokemukseksi omien kykyjen riittävydestä, oman roolin merkityksellisyydestä sekä vastuun saamisesta omassa yhteisössä. Vaikka osallisuuden tunne muodostuu yksilöllisesti, tarvitsee se ympärilleen ryhmän tai yhteisön – kokemus osallisuudesta syntyy aina vuorovaikutuksessa toisiinsa. Osallisuudessa onkin kyse ryhmässä toimimisesta sekä yhteisöllisyyden tunteesta, jota vahvistaa mahdollisuus tunkea itsensä tarpeelliseksi. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 47.)

Arkikielessä osallisuus mielletään helposti osallistumiseksi. Mäkisalo-Ropposen (2016, 16) mukaan osallisuus ja osallistuminen sekoittuvat myös ammattihenkilöiden puheissa usein samaksi käsitteeksi. Osallisuus on kuitenkin paljon enemmän kuin pelkkää osallistumista. Osallistuminen voidaan määritellä henkilön mukana oloksi muiden järjestämässä tilanteessa. Varhaiskasvatuksen kontekstissa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi huoltajan osallistumista vanhempainiltaan tai vasu-keskusteluun, joiden aikataulun, paikan ja sisällön on suunnitellut varhaiskasvatuksen ammattilainen. Siinä missä osallistuminen liittyy kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin, on osallisuus yksilön kokemus johonkin kuulumisesta ja mukana olemisesta. Osallisuus siis muodostuu tunneperäisesti tuen ja arvostuksen kokemuksista, joita saadaan osallistumisen ja vaikuttamisen kautta. Osallisuus voidaan jaotella tiedon saamisen oikeuteen, suunnitteluun osallistumiseen, päätöksentekovaltaan ja omaan toimintaan. (Emt. 16-17.) Varhaiskasvatuksen kontekstissa tämä voi

tarkoittaa esimerkiksi huoltajan oikeutta kuulla lapsen päivästä tai kasvattajien huolen heräämisestä, mahdollisuutta osallistua lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, mahdollisuutta osallistua lastaan koskevaan päätöksentekoon ja mahdollisuutta määrittää raamit omalle osallistumiselleen päivähoiton toimintaan ja tapahtumiin.

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä osallisuuden näkökulma korostuu, sillä varhaiskasvatus on ennen kaikkea ryhmässä tapahtuvaa kasvua, kehitystä ja oppimista (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 48). Näin ollen lapsen osallisuus omassa varhaiskasvatuksessaan pitäisi olla itsestään selvyys ja laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytys. On kuitenkin tärkeää, että myös huoltajille syntyy kokemus osallisuudesta oman lapsen institutionaaliseen varhaiskasvatukseen. On hyvä huomata, että usein lasten osallisuus ilmenee nimenomaan huoltajien kautta (Pukari 2006, 3). Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä enemmän korostuu huoltajien merkitys lapsensa ”puolesta puhujana”. Kasvattajan tärkeimpiä tehtäviä onkin huoltajan aito kuuleminen. Kuuleminen vaatii aina läsnäoloa, ajan antamista toiselle ja asettumista vuorovaikutustilanteeseen. Huoltajat puhuvat mielellään lapsestaan. Jaetuissa tarinoissa ja vanhemmuudessa on läsnä vahvasti kokemuksellinen, niin sanottu hiljainen tieto. Huoltajat kertovat lapsesta sitä elettyä elämää, joka on erityisesti koskettanut tai jäänyt mieleen. Huoltajien ajatusten, kysymysten ja pohdintojen kuuleminen onkin suuri haaste kasvattajille. Miten kuulla olennainen ja olla kiireettömästi läsnä päivähoiton hektisessä arjessa? (Kaskela & Kronqvist 2007, 22-23.)

Huoltajien osallisuuden lapsen varhaiskasvatuksessa tulisi olla kokonaisvaltaista. Onhan osallisuus paljon muutakin kuin ”pakollisiin” kasvatuskeskusteluihin, joulujuhliin ja vanhempainiltoihin *osallistumista*. Osallisuus toteutuu vasta, jos huoltaja tuntee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi, ja että hänen tuntemusta lapsesta kunnioitetaan ja häntä arvostetaan kasvattajana. Huoltajan osallisuuden tunne voidaan nähdä edellytyksenä myös ideaalille kasvatuskumppanuudelle. Lasta koskevassa kasvatuskeskustelussa päästään harvoin ”maaliin”, toisin sanoen oikeita ja vääriä vastauksia ei ole aina olemassa, vaan kasvattaminen on jatkuvaa keskeneräisyyttä. Keskeneräisyys ja erehtyminen ovat inhimillisyyttä – parhaan ratkaisun etsimistä yhdessä. Ajatusten, toiveiden, odotusten ja pelkojen kertominen on huoltajille helpompaa silloin, kun ilmapiiri on vastaanottavainen, empaattinen ja luottamuksellinen. (Emt. 24).

Huoltajilla tulisikin olla keskeinen rooli vasu-keskustelussa oman lapsensa tuntemisen ja ymmärryksen välittäjänä. Myös Alasuutarin (2010, 57) mukaan vasu-keskustelu tarjoaa, ainakin periaatteessa, huoltajille aiempaa laajemman osallisuuden lapsen varhaiskasvatuksessa. Vasu-keskustelun merkitys huoltajan osallisuuden toteutumisen kannalta on keskeinen. Jos huoltajalle tulee keskustelusta sellainen tunne, että ”lomake vain kahlataan läpi”, eikä tunnetta todellisesta vaikuttamisesta ja osallisuudesta suunnitelman laadinnassa synny, on huoltajan osallisuuden

tunnetta hankala myöhemminkään vahvistaa. Alasuutari onkin tutkinut vasu-keskustelua tapahtumana ja tulkinut niitä sen mukaan millaisia merkityksiä keskustelulle huoltajien puheessa annetaan. Tyypillisimmin huoltajat jäsensivät vasu-keskustelun tilanteeksi, jossa kasvattajat kertoivat lapsen päiväkotiarjesta. He odottivat kasvattajan avaavan heille sitä osaa lapsen maailmasta, jota he eivät voi itse olla seuraamassa päivän aikana. (Emt. 59.) Tämä on varmasti vasu-keskustelussa merkittävää huoltajan näkökulmasta. Tässä asetelmassa huoltajalle voidaan kuitenkin tulkita jäävän passiivinen, tiedon vastaanottajan asema. Toisaalta tietämys lapsen toiminnasta päivähoitossa on myös edellytys huoltajan osallisuuden tunteelle. Eihän kukaan voi tuntea olevansa osallinen jostain, mistä ei tiedä mitään.

Toisaalta huoltajat merkityksellistivät vasu-keskustelun lapsen kasvatusta koskevaksi neuvotteluksi. Tässä kuvaustavassa keskustelun kohteena oli sekä kodin että päivähoiton kasvatustoiminta, jolloin myös huoltajan ja kasvattajan asemat näyttäytyivät huomattavasti tasavertaisempina. Kolmannessa kuvaustavassa huoltajat tarkastelivat vasu-keskustelua kohtaamisena henkilötasolla. Vaikka huoltajat tarkastelivat vasu-keskustelua pääosin asiasisältöjen kautta, sai kasvattajan henkilö myös tärkeän roolin siinä, minkälainen merkitys keskustelulle annettiin. Keskeistä tässä kuvaustavassa oli, että huoltaja sai osallisuuden tilanteesta ja koki tullee kuulluksi. Toteutuakseen tämä edellytti kasvattajalta kiinnostusta huoltajan näkemyksiä kohtaan sekä niiden huomioimista ja arvostamista. (Emt. 64, 67-69)

Lisäksi Alasuutari ja Karila (2009) ovat analysoineet vasu-lomakkeita sen suhteen, millaisia asemia ne tarjosivat huoltajille ja kasvattajille. He havaitsivat lomakkeiden tarjoavan kahdenlaisia keskustelun kehyksiä: huoltajien haastatteleminen kehys ja sopimisen kehys. Huoltajien haastatteleminen kehyksessä huoltajat asemoitiin lasta ja omia kasvatuskäytäntöjään koskevien kysymysten vastaajiksi, heillä oli ikään kuin selontekovelvoite näissä asioissa. Lomakkeet rakensivat usein varsin ammattilaislähtöiset puitteet lapsen henkilökohtaisen vasun laadinnalle. Yhdessäkään tutkitussa lomakkeessa ei esimerkiksi ollut mukana osiota, joissa huoltajat olisivat voineet ehdottaa keskusteltavia teemoja tai aiheita. Sopimisen kehys puolestaan sisälsi hieman tasavertaisemman ajattelumallin huoltajien ja kasvattajien suhteesta. (Nummenmaa & Karila 2011, 75-76.)

Myös yksityisen ja julkisen rajanveto lapsen vasun laadinnassa on mielenkiintoinen kysymys. Osa tutkituista lomakkeista sisälsi kysymyksiä, joiden voi tulkita arvioivan huoltajien kasvatuskäytäntöjä kotona. (Emt. 76). Tällöin huoltaja asemoitui kasvattajan arvioinnin ja ohjeistuksen kohteeksi. Selvimmin tämä tuli esiin kysymyksissä, jotka koskivat perhettä. Perheeseen liittyvät kysymykset osoittivat, kuinka tietyistä perhe-elämän yksityisistä asioista tehdään

varhaiskasvatuksen kontekstissa julkisia. Tällaisia kysymyksiä olivat muun muassa rajojen asettamiseen ja lapsen mediankäyttöön liittyvät kysymykset. (Alasuutari & Karila 2009, 86.)

Varhaiskasvatuksen kasvattajat korostavat huoltajien kuulemista. Kuulemisen kohteita ei ole kuitenkaan missään rajattu. Lomakkeissa kuulemista tuotetaan erityisesti huoltajien haastatteleminen mallin kautta ja kuulemisen kohteet on rajattu kuntakohtaisesti. Niinpä huoltajien osallisuuden vahvistaminen julkisten varhaiskasvatusinstituutioiden toiminnassa edellyttää huoltajien kuulemista ja varhaiskasvatuksen toimintakäytäntöjen kehittämistä todellisen osallisuuden mahdollistavaan suuntaan. Kuntatasolla tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi vasu-lomakkeiden arviointia: vastaavatko ne todella niitä ajattelutapoja, joita niiden toivotaan vastaavan? (Nummenmaa & Karila 2011, 77.)

Päivähoidon arjessa huoltajien osallisuus ilmenee myös päivittäisten kohtaamisten ja erilaisten tapahtumien muodossa. Onkin tärkeää, että huoltajat kokevat olevansa tervetulleita päivähoitopaikkaan. Päivittäisillä kohtaamisilla on suuri merkitys huoltajien osallisuuden tunteeseen: tarvitaan jatkuvaa, arkista kanssakäymistä osallisuuden tunteen vahvistamiseksi. Huoltajien luottamus päivähoitoon syntyy ja rakentuu niistä jaetuista tarinoista, joissa lapsi on keskiössä. Arkipäivän kokemukset, sattumukset ja pohdinnat lapsen päivästä ovat niitä palasia, jotka auttavat muodostamaan kokonaisemman kuvan lapsesta. Huoltajia kiinnostaa kuulla konkreettisia asioita lapsen päivästä – muutakin, kuin miten lapsi on syönyt tai nukkunut. Huoltajat haluavat kuulla päivähoidon kasvattajalta erityisesti sen, miten kasvattaja on nähnyt juuri hänen lapsensa. (Kaskela & Kronqvist 2007, 23.)

3.3 Huoltajien osallisuus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Uusissa Vasun perusteissa ei siis enää puhuta kasvatuskumppanuudesta. Kuitenkin huoltajien osallisuuden merkitys lapsen institutionaalisessa varhaiskasvatuksessa korostuu monessa eri kontekstissa läpi asiakirjan. Vaikka otsikkotasolla huoltajien osallisuus näkyy vain alaluvussa 3.3 ”Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö”, osoittaa lähempi tarkastelu huoltajien osallisuuden kulkevan vahvasti mukana läpi asiakirjan. Juuri niin kuin osallisuuden näkemykseni mukaan tulisikin ilmentyä: luontevana osana kaikkea varhaiskasvatuksen toimintaa, ei muusta suunnitelmasta ikään kuin irrallisena saarekkeena, joka kulkee (pahimmillaan) vain nimellisesti mukana. Seuraavaksi esittelen, mitä Vasun perusteisiin (2016) on kirjattu huoltajien ja varhaiskasvatuksen kasvattajien välisestä yhteistyöstä ja miten huoltajien osallisuus ilmenee

asiakirjassa. Keskityn tarkastelemaan erityisesti lapsen vasu-prosessiin liittyvää huoltajien osallisuutta.

Vasun perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävä on lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä pohjautuu varhaiskasvatuslakiin, jonka mukaan yksi varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista on *”toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä”*. Lisäksi Vasun perusteissa linjataan, että huoltajille tulee järjestää mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, kuten myös paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. (Opetushallitus 2016, 14, 16.) Huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön todetaan tuovan lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen huoltajan kanssa on tärkeää lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista sovittaessa. Vasun perusteet myös korostaa, että yhteistyön on oltava säännöllistä, jotta huoltajien ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. (Emt. 18.)

Vasun perusteiden luvussa 3.3 käsitellään yhteistyötä varhaiskasvatuksessa. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä varhaiskasvatuksessa korostetaan. Yhteistyön tavoitteeksi asetetaan *”huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen”*. Huoltajien ja henkilöstön keskinäinen luottamus, kunnioitus ja tasavertainen vuorovaikutus tukevat kasvatusyhteistyötä. Yhteistyössä tulee myös huomioida lasten yksilölliset tarpeet sekä toisaalta perheiden moninaisuus sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tämä edellyttää muun muassa sitä, että kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa ja vuorovaikutus on tasavertaista. (Emt. 32-33.)

Vasun perusteiden mukaan yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Toisaalta yhteistyö ilmenee päivittäisissä kohtaamisissa: lasten päivittäiset kuulumiset ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Erityisesti kannustavat ja lasta myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajien ja kasvattajien havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Toisaalta yhteistyön merkitys korostuu erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten päivähoidon aloituksessa, ryhmää tai päiväkotia vaihtaessa tai esiopetukseen siirryttäessä. Lisäksi yhteistyöllä on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yhteisen keskustelun merkitys korostuu entisestään, kun suunnitellaan ja toteutetaan lapsen kehityksen ja oppimisen tukea.

Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa. (Emt. 33.)

Vasun perusteiden mukaan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella ilmenee tuen tarvetta. Varhaiskasvatuslaki edellyttää, että *”varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa”*. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuuksista ja tuen keskeisistä periaatteista, ja sen pohjalta sovitaan yhdessä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Huoltajaan tulee olla yhteydessä heti, jos kasvattajilla herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita. Vasun perusteet painottaa, että lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa kuitenkin tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön. Lapsen tarvitseman tuen tarpeet, tukitoimenpiteet, toteuttaminen sekä vastuut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tulee tukea. (Emt. 53-55.)

Vasun perusteiden mukaan varhaiskasvatustoiminnan arvioinnin ja kehittämisen kannalta on tärkeää, että huoltajilla, paikallisilla päättäjillä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä, ja keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Myös lapsille ja heidän huoltajilleen tulee järjestää mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin säännöllisesti. Yksilötasolla arviointi kohdistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumiseen. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja päivähoidon kasvattajat pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. (Emt. 60-61.)

3.4 Huoltajien osallisuus tutkimuskunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa

Tutkimuskunnan nykyisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005) käsitellään kodin ja päivähoidon yhteistyötä kasvatuskumppanuutena, johon huoltajien osallisuus oleellisesti sisältyy. Tutkimuskunnan vasun mukaan *”perheille tulee kasvatuskumppanuuden myötä mahdollisuus laajentaa ja syventää suhdettaan päivähoitoon; mahdollisuus vaikuttaa omaa lastaan koskeviin*

asioihin ja laajemminkin osallistua yhdessä toisten vanhempien kanssa kasvatustasioista käytävään ajankohtaiseen keskusteluun.” Tutkimuskunnan vasun mukaan perheille annetaan mahdollisuus tutustua yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaan ja heillä tulee olla myös mahdollisuus vaikuttaa sen sisältöön. Perheet myös arvioivat päivähoitoyksikön toimintaa säännöllisesti asiakaskyselyissä. Huoltajien osallisuus nähdään varhaiskasvatuksen laatua parantavana ja toisaalta laatua mittaavana tekijänä. (Tutkimuskunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2015.)

Tutkimuskunnan vasussa huoltajien osallisuutta käsitellään suhteessa lapsen vasu-prosessiin, jonka puitteissa huoltajien kanssa tulisi käydä jatkuvaa vuoropuhelua lasta koskevissa asioissa. Kun lapsi aloittaa päivähoidossa, tekee päiväkodin johtaja huoltajien kanssa varhaiskasvatussopimuksen. Siinä käydään läpi tärkeitä, lapsen hoitosuhteeseen liittyviä asioita ja huoltajilla on mahdollisuus esittää mieltään askarruttavia kysymyksiä. Hoitosuhteen alkaessa kasvattaja käy huoltajien kanssa aloituskeskustelun. Tällöin huoltajilla on mahdollisuus kertoa lapsestaan tärkeitä asioita varhaiskasvatuksen kasvattajalle, jonka tehtävänä on kuulla huoltajaa oman lapsensa asiantuntijana. Tutkimuskunnassa aloituskeskustelu on joissain päiväkodeissa mahdollista käydä myös perheen kotona, jolloin kasvattaja näkee lapsen omassa, tutussa ympäristössään, ja toisaalta uuteen ihmiseen tutustuminen voi olla perheelle helpompaa. Tutkimuskunnassa perheille tarjotaan myös mahdollisuus ns. pehmeään hoitosuhteen aloittamiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että huoltajat voivat halutessaan olla aluksi lapsen mukana päivähoidossa. Jokaiselle lapselle laaditaan myös oma, yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Jokaisen lapsen kasvun ja oppimisen tukemiseksi *”asetetaan tavoitteita hänen kehitykselleen sopivin keinoin”*. (Emt.)

Tutkimuskunnan vasussa korostuu varhaiskasvatuksen kasvattajien rooli huoltajien osallisuuden vahvistamisessa, mikä tukee hyvin omaa ratkaisua kuulla lastentarhanopettajia tutkimukseni informantteina. Ainakin tutkimuskunnan vasun tasolla kasvattajilta odotetaan merkityksellistä roolia huoltajien osallisuuden mahdollistajina ja vahvistajina: *”Kasvattajat järjestävät vanhemmille mahdollisuuden keskustella lapsestaan vähintään kaksi kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin”, ”kasvattajalla on oltava arvostava ja myönteinen työote vanhempiin ja perheisiin nähden”, ”kasvattajat järjestävät vanhempaintilaisuuksia, joissa voidaan keskustella ajankohtaisista kasvattamiseen liittyvistä asioista ja joissa vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa päivähoitopaikan toimintatapoihin”* ja *”sen lisäksi on järjestettävä tilaisuuksia, joissa perheiden on mahdollista tavata toisiaan ja keskustella kasvatustasioista sekä ammattilaisten että vertaisryhmän kanssa”*. Myös päivittäisten keskustelujen tärkeyttä painotetaan. Tutkimuskunnalla on lisäksi käytössä sähköinen viestintäväline, joka mahdollistaa yhteistyötä huoltajien ja päivähoidon välille.

Huoltajat saavat sähköisen viestintävälineen kautta mm. tietoa varhaiskasvatuksen toiminnasta ja lapsensa päivästä. (Emt.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa lastentarhanopettajien tulkintoihin perustuvaa tietoa huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Tavoitteena on saada syventävää laadullista tietoa aiheesta tutkimuskunnan oman kyselyaineiston tueksi. Tavoitteena on myös, että tutkimuskunta voisi hyödyntää tutkimukseni tuloksia uusiessaan kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaansa. Erityisesti tutkimukseni pyrkii tuottamaan sellaista tietoa huoltajien osallisuudesta, jota tutkimuskunta voisi hyödyntää kehittäessään lapsen vasu-prosessia, johon liittyy mm. lapsen vasu-lomakkeen päivittäminen.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millä tavoin huoltajien osallisuus ilmenee lapsen vasu-prosessissa lastentarhanopettajien tulkinnoissa. Pyrin löytämään tähän kysymykseen vastauksia seuraavan tutkimuskysymyksen avulla:

Millaisia tulkintoja lastentarhanopettajilla on huoltajien osallisuudesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni toteutukseen liittyviä valintojani: metodologian, aineistonkeruumenetelmän sekä tutkimuksen aineiston.

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusotteella. Tämä oli luontainen lähestymistapa, sillä laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, eli siitä, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät reaalia maailman. (Kananen 2014, 19.) Tässä tutkimuksessa oltiin kiinnostuneista lastentarhanopettajien tulkinnoista tutkittavasta ilmiöstä. Hieman yleistäen voidaankin todeta, että laadullinen tutkimus tulee kyseeseen silloin, kun ilmiötä ei tunneta eli toisin sanoen ei ole teorioita, jotka selittäisivät tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä saamaan ymmärrys ilmiöstä eli vastata kysymykseen: ”Mistä tässä ilmiössä on kyse?” (Kananen 2014, 16-17.)

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden saada ilmiöstä syvällisen näkemyksen. Tässä tutkimuksessa haluttiin nimenomaan lastentarhanopettajien tulkintoihin perustuvaa syventävää tietoa huoltajien osallisuudesta lapsen vasu-prosessissa tutkimuskunnan kyselyaineiston tueksi. Tyypillisesti, etenkin opinnäytetöissä, laadullinen tutkimus voikin kohdistua vain muutamaaan havaintoyksikköön, jotka voidaan laadullisin menetelmin tutkia hyvinkin perusteellisesti. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei laadullinen tutkimus anna välttämättä mahdollisuutta yleistämiseen, vaan tulokset pätevät usein vain kohdetapauksissa. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan kuitenkin antaa helposti ymmärrettävä, kokonaisvaltainen ja tarkka kuvaus ilmiöstä, mikä myös tässä tutkimuksessa oli tavoitteena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17.)

Laadullisessa tutkimuksessa tiedonkeruun ja analysoinnin pääasiallinen instrumentti on itse tutkija, jonka kautta reaalia maailma suodattuu tutkimustuloksiksi (Kananen 2014, 19). Onkin hyvä huomata, että laadullisessa tutkimuksessa tulokset ovat aina osittain myös tutkijan tulkinnan läpäisemiä. Sen vuoksi ei olekaan ihme, että laadullisen tutkimuksen arvovapautta usein pohditaan

tieteenalan kirjallisuudessa. Esimerkiksi Raatikainen (2006) kysyy, voiko ihmistiede ylipäättään olla arvovapaata? Jyrkimmän näkökannan mukaan arvovapaus on ihmistieteissä mahdotonta, ja se voidaan nähdä jopa yhdeksi keskeiseksi erottavaksi ominaisuudeksi suhteessa luonnontieteisiin. Pohdinta arvovapaudesta kohdentuu ennen kaikkea kysymykseen objektiivisen tieteen mahdollisuudesta. (Raatikainen 2006, 93.) Tämä korostuu laadullisen tutkimuksen kohdalla, jossa niin tutkija kuin tutkimuksen informantit ovat subjektiivisesti ajattelevia ja tuntevia ihmisiä. Koen arvovapauskysymyksen tiedostamisen tärkeäksi siksi, että se auttaa tutkijaa tietoisesti pyrkimään objektiivisuuteen kaikessa toiminnassaan.

Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että se tehdään oikeassa kontekstissaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkija menee ilmiön pariin, ”kentälle”, esimerkiksi haastattelemaan tai havainnoimaan. Laadulliseen tutkimukseen liittyy suora kontakti tutkittavan ja tutkittavien välillä. (Kananen 2014, 19.) Tässä tutkimuksessa haastattelut suoritettiin haastateltavien omassa (työ)ympäristössä eli päiväkodeissa, jonne minä tutkijan ominaisuudessa menin heitä tapaamaan.

Kanasen (2014, 17) mukaan laadullista tutkimusta voidaan pitää kaiken tutkimuksen ”äitinä”, sillä se on aina uusien teorioiden ja mallien pohjana. Laadullisesta tutkimuksesta voidaan puhua sekä laajassa merkityksessä että monissa erilaisissa kapeammassa kehyksissä. Tämä perustuu siihen, ettei laadullista tutkimusta voi määritellä yhdellä ainoalla tavalla tyhjentävästi, vaan ennemminkin se tulee ymmärtää eräänlaisena ”sateenvarjona”, jonka alle mahtuu paljon erilaatuisia laadullisia tutkimuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9.) Jokainen laadullinen tutkimus on oma ainutlaatuinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä.

5.2 Teemahaastattelut

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla. Teemahaastattelussa on kyse eräänlaisesta keskustelusta, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja – ainakin osittain – tutkijan ehdoilla. Teemahaastattelun tavoitteena on saada vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa selville tutkijaa kiinnostavat asiat, joista haastateltavilla on omakohtaista kokemusta. (Valli & Aaltola 2015, 27.) Teemahaastattelu onkin hyvä menetelmä silloin, kun tutkitaan tiettyä aihepiiriä eli teemaa, josta haastateltavilla on kokemusta. Teemahaastattelussa tutkijan vastuulla on ennen haastatteluja tutkia alustavasti tutkittavan ilmiön tärkeitä rakenteita, prosessia ja kokonaisuutta. Näin ollen haastateltavien (tutkimukseni tapauksessa lastentarhanopettajien) subjektiivisia tulkintoja tutkittavasta aiheesta (huoltajien osallisuus lapsen

vasu-prosessissa) voidaan lopuksi ikään kuin peilata tutkijan ennalta analysoimaan teoriaan. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47.) Tässä tutkimuksessa tuloksia peilataan erityisesti Vasun perusteiden linjauksiin huoltajien osallisuudesta mutta myös muuhun tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn teoriaan.

Teemahaastattelulle ominaista on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelijalla on voi olla jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, jonka avulla hän varmistaa, että etukäteen määritellyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48, Vallila & Aaltola 2015, 29.) Omia teemahaastattelujani varten olen valmistellut valmiita kysymyksiä, mutta tarkoitus on valikoida kysymyksiä sen mukaan, mihin suuntaan keskustelu kussakin haastattelussa luontaisesti etenee. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan onkin makuasia, esitetäänkö kaikille haastateltaville kaikki suunnitellut kysymykset, esitetäänkö ne samassa järjestyksessä tai pitääkö sanamuotojen olla kaikissa haastatteluissa samat. Tutkijan vastuulla on kuitenkin pitää keskustelu etukäteen valituissa teemoissa, jotta saataisiin tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Usein valitut haastatteluteemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn (emt.) – tässä tutkimuksessa lapsen vasu-prosessin vaiheisiin. Oma teemahaastattelurunkoni koostuu viidestä teemasta huoltajan osallisuuden näkökulmasta: lapsen päivähoiton aloitus, lapsen vasun laatiminen, varhaiskasvatuksen arviointityö, huoltajien osallisuus päivähoiton arjessa sekä huoltajien aloitteellisuus ja aktiivisuus lapsen vasu-prosessissa. Teemahaastattelurunkoni on hyvin laaja kunkin teema-alueen käsittäessä 6-8 kysymystä, joten se, mitä kysytään, tulee varmasti vaihtelevaan haastattelusta toiseen. Koen kuitenkin parempana, että minulla on pelkän tukisanalistan sijaan valmiita, etukäteen huolella valmisteltuja kysymyksiä. Koska haastatteluista voi tulla pitkiä, pystymme valmiiden kysymysten avulla keskittymään paremmin tutkimuksen kannalta oleelliseen.

Koen vapauttavana, että haastattelutilanne saa elää sen mukaan, miten vuorovaikutustilanne kehittyy. Haluan, että haastattelutilanne on mahdollisimman luonnollinen, ja uskon, että teemahaastattelu menetelmänä antaa parhaat mahdollisuudet luoda keskustelunomainen, rento ilmapiiri tutkijan ja haastateltavan välille. Lisäksi uskon, että mitä rennompi ja epävirallisempi ilmapiiri haastattelutilanteessa vallitsee, sen syvällisempiä tulkintoja haastatteluista voidaan saada. Koen myös, että minulla on haastattelijana suuri merkitys siinä, millaiseksi vuorovaikutustilanne rakentuu. Omalla myönteisellä, reippaalla ja haastateltavia arvostavalla asenteella on suuri merkitys haastattelutilanteen kannalta. Oma tavoitteeni haastatteluille on, että kaikille osapuolille jää haastattelusta hyvä mieli.

5.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimukseni ns. esiymmärryksenä on käytetty työni toimeksiantajana olevan tutkimuskunnan huoltajille ja päivähoidon henkilöstölle suunnatun kyselyn tuloksia. Kyselylomake lähetettiin kaikille tutkimuskunnan varhaiskasvatuksen kasvattajille sekä päivähoidossa olevien lasten huoltajille. Kyselyyn vastasi 126 huoltajaa ja 86 kasvattajaa. Lisäksi avoimeen kysymykseen ”*Mitä muuta haluaisit sanoa uuteen kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan / Lapsen Vasuun liittyen?*” vastasi yhteensä 43 huoltajaa. Kysely toteutettiin loka-marraskuussa 2016. Kyselylomakkeessa huoltajilta kysyttiin heidän kokemuksiaan osallisuudestaan lapsen vasu-prosessissa. Varhaiskasvatuksen kasvattajilta puolestaan kysyttiin heidän tulkintojaan omasta toiminnastaan lapsen vasu-prosessissa.

Ennen oman tutkimukseni aineistonkeruuta, kävin tutkimuskunnan aineiston läpi ja analysoin sitä omiin tarpeisiini. Näin minulle hahmottui ns. esiymmärrys huoltajien osallisuuden kokemuksista sekä toisaalta niistä ristiriidoista, joita ilmeni huoltajien ja varhaiskasvattajien tulkinnoissa. Näin pystyin omissa haastatteluissani ottamaan tarkempaan käsittelyyn ne aihealueet, jotka tutkimuskunnan aineistossa herätti erityistä kiinnostusta. Lastentarhanopettajien teemahaastatteluiden avulla oli tarkoitus syventää tutkimuskunnan kyselyssä esiin nousseita teemoja liittyen huoltajien osallisuuteen lapsen vasu-prosessissa. Toisaalta rakensin oman teemahaastattelurunkoni vastaamaan pitkälti tutkimuskunnan kyselyn aihe-alueita (=lapsen vasu-prosessin vaiheita), joita olivat huoltajien osallisuus lapsen päivähoidon aloituksessa, lapsen vasun laatimisessa ja arviointityössä sekä yleisemmin huoltajien vaikuttamismahdollisuudet, aktiivisuus ja aloitteellisuus lapsen vasu-prosessissa. Näin oma aineistoni tuottaisi mahdollisimman yhtenäistä tietoa tutkimuskunnan kyselyaineiston tueksi.

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdeksasta lastentarhanopettajan haastattelusta, kahdesta eri päiväkodista. Haastattelutilanteita oli yhteensä viisi. Haastatteluista kolme suoritettiin parihaastatteluina, eli minulla oli kaksi lastentarhanopettajaa yhtä aikaa haastateltavana. Tämä oli toisen tutkimuspäiväkodin oma toive, johon minä tietysti suostuin, vaikka tarkoitukseni olikin tehdä vain yksilöhaastatteluja. Jälkikäteen voin todeta, että parihaastattelut olivat erityisen hedelmällisiä. Myös haastateltavat itse pitivät siitä, että saivat olla toisen kasvattajan kanssa yhtä aikaa haastateltavana. Eräs haastateltava sanoikin haastattelun päätyttyä, että ”*Mä en ois varmaan puhunu läheskään näin paljoo, jos mä oisin ollu tässä yksin*”, ja kertoi saaneensa toiselta ikään kuin virikkeitä omaan ajatteluun. Koen, että teemahaastattelulle ominainen rentous ja keskustelunomaisuus toteutuivat hyvin kaikissa haastatteluissani, mutta erityisesti näissä

parihaastatteluissa – ehkä haastateltavatkin jännittivät haastattelutilannetta vähemmän, kun oli kollega mukana.

Haastateltavia lastentarhanopettajia oli alle 3-vuotiaiden ryhmistä, 3-5-vuotiaiden ryhmistä sekä esiopetusryhmistä. Vaikka tutkin huoltajien osallisuutta lapsen vasu-prosessissa, en pitänyt esteenä sitä, että osa haastateltavista työskenteli esiopetusryhmässä. Vaikka esiopetussuunnitelmaprosessi poikkeaa joiltain osin päivähoidon vasu-prosessista (aloitus on erilainen, vasu-keskustelu = esiopetuskeskustelu), olivat lastentarhanopettajien tulkinnot kuitenkin täysin siirrettävissä omaan tutkimuskontekstiini. Yhtä lailla puhuimme huoltajien osallisuudesta lapsen päivähoitovuoden varrella ja kaikki haastattelun teema-alueet olivat käytännössä yhdellä sanamuunnoksella muokattavissa koskemaan esiopetussuunnitelmaprosessia. Kaikilla haastateltavillani oli usean vuoden (6—35 vuotta) kokemus lastentarhanopettajan työstä. Kaikki haastateltavani olivat naisia.

Ennen varsinaisen haastattelun aloittamista esittelin itseni ja tutkimukseni, kävin läpi haastatteluteemat ja kerroin haastattelujeni liittyvän tutkimuskunnan huoltajille ja kasvattajille suunnattuun kyselyyn koskien lapsen vasu-prosessia. Samalla kerroin, ettei tutkimuksessani tulla julkaisemaan haastateltavien tai päiväkotien nimiä, eikä edes kunnan nimeä. Lisäksi pyysin lupaa haastattelun nauhoittamiselle, johon kaikki haastateltavat antoivat suostumuksensa. Olin varannut nauhureita kaksi kappaletta siltä varalta, että toinen nauhoitus jostain syystä epäonnistuisi. Hyvä näin, sillä onnistuin hävittämään kaikki haastattelut puhelimeni nauhurilta ennen niiden litteroimista. Onneksi varsinainen nauhuri ei pettänyt ja sain kaikki haastattelut talteen litterointia varten.

Koin haastattelujen nauhoittamisen välttämättömäksi, etenkin kun kyseessä oli varsin laaja teemahaastattelu. Haastatteluista kolme ensimmäistä kestivät aika tarkasti tunnin ja kaksi seuraavaa noin 45 minuuttia. Keskustelua olisi riittänyt pidempäänkin, mutta aikarajoitus oli päiväkodin asettama. Näin ollen olin merkinnyt ennen haastatteluiden aloittamista ne kysymykset, jotka ehdottomasti haluaisin ehtiä kysymään. Koko haastattelurunkoa emme olisi tuon ajan puitteissa ehtineet käydä läpi, kuten ensimmäiset haastattelut olivat minulle jo osoittaneet. Olikin hyvä, että haastatteluiden välillä oli muutaman päivän tauko. Olin jo ehtinyt aloittaa ensimmäisen haastattelun litterointia, joka paljasti omat heikkouteni haastattelijana ja antoi minulle näin mahdollisuuden parantaa seuraaviin haastatteluihin. Haastattelun nauhoittaminen antaakin oivan mahdollisuuden palata tilanteeseen uudelleen ja analysoida vuorovaikutuksen kulkua. Sen avulla tutkija voi peilata myös omaa toimintaansa ja huomata ne kohdat, joissa hän johdattelee haastateltavaa tietynlaiseen vastaukseen. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 14-15.) Palaan oman haastattelijan roolini kriittiseen reflektioon tarkemmin tutkimukseni luotettavuutta käsittelevässä luvussa 8.2.

6 AINEISTON ANALYYSI

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi ei ole tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan koko tutkimusprosessin eri vaiheissa mukana oleva toiminta, joka ohjaa itsessään tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Tiedonkeruun tuloksena saadun aineiston analyysi määrittää sen, milloin on kerätty riittävästi aineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa ei voida etukäteen määrittää, kuinka paljon ja mitä tietoa kerätään. Aineistoa kerätään niin paljon, että tutkimusongelma ratkeaa ja tutkija ymmärtää ilmiön. (Kananen 2014, 18-19.) Vaikka olin etukäteen sopinut kahdeksan lastentarhanopettajan haastattelusta, osoittautui se juuri sopivaksi määräksi aineiston kannalta. Haastatteluissa alkoi esiintyä toistuvasti samoja asioita, mikä oli aineiston analyysin kannalta hyvä, mutta osoitti toisaalta myös sen, että suurempi haastateltavien määrä ei olisi välttämättä enää tuonut suurta lisäarvoa aineistoon.

Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan analyysissä aineiston ns. raakamateriaalista eli datasta on tarkoitus erotella tutkimusongelman kannalta oleellinen aines. Jotta tutkija löytäisi tämän oleellisen, on aineiston purkamisen eli litteroinnin, jälkeen syytä jollakin tavalla järjestää aineisto. Laadullisen aineiston analyysitapoja on useita, ja niiden soveltaminen riippuu ainakin jossain määrin myös aineiston laadusta. Käyttipä analyysissä mitä tahansa tekniikkaa, on aineiston analysoinnin lähtökohtana aina aineiston perinpohjainen tunteminen. Ensin on siis tutustuttava aineistoon huolella. Sen jälkeen aineisto koodataan eli ryhmitellään tutkijan valitseman tavan mukaisesti. (Eskola & Suoranta 2008, 150-151.)

Mikäli tutkimuksen aineistonkeruussa on käytetty teemahaastattelua, kuten tässä tutkimuksessa, voi teemahaastattelurunko toimia aineiston koodauksen hyvänä apuvälineenä. Tämä perustuu siihen, että teemahaastattelurungon rakentamisessa on jo käytetty teoreettisia näkemyksiä sekä toisaalta myös mahdollisia omia kokemuksia. Tällöin aineistosta voidaan seuloa teemahaastattelurungon avulla esiin sellaisia otteita aineistosta, jotka kertovat teemoihin liittyvistä asioista. Tässä kohtaa tutkijan on hyvä tiedostaa oman tulkintansa vaikutus aineiston koodaamiseen – onhan tutkijan valinta, minkä tekstikohdan hän tulkitsee tarkoittavan mitäkin. (Emt. 152.)

Analyysin edetessä on tärkeää löytää ja erotella tekstimassasta tutkimusongelman tai tutkimuskysymyksen kannalta olennainen. Olennaisen löytymistä auttavat esimerkiksi tutkijan aineistosta tekemät pelkistykset, tiivistykset ja usein toistuvien sanojen ja ilmausten etsiminen.

Onnistunut teemoittelu edellyttää teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa. (Eskola & Suoranta 2008, 174-175.) Tässä tutkimuksessa tulokset esitetään kuitenkin omana selkeänä kokonaisuutenaan, ilman teoreettista vuoropuhelua. Tulokset kertovat vain puhtaasti sen, mitä aineistosta nousi esiin. Perustelen valintaani sillä, että näin lukijan on helpompi seurata, mitä varsinainen tutkimusaineisto kertoo. Tutkimukseni pohdinta-osiossa luvussa 8.1. tarkastelen tulosten suhdetta teoriaan.

Jälkikäteen omaa analyysiprosessiani tarkastellessani huomaan edenneeni juuri Eskolan ja Suorannan esittämällä tavalla. Aloitin aineiston analyysin litteroimalla kaikki haastattelut. Litteroitavaa aineistoa tuli yhteensä 49 sivua. Koska aineistoa oli näin paljon, koin selkeimmäksi tavaksi aloittaa aineiston analysointi teemoittain, teemahaastattelurunkoa apuna käyttäen. Tulostin litteroinnit paperille, ja aloitin aineiston tarkastelun käymällä yhden teeman kerrallaan läpi. Jokaiselle teemalle valitsin oman ”teemaväri”, jolla alleviivasin aineistosta kuvaavia ilmauksia ja sanoja. Kävin yhden teeman kerrallaan läpi, ja vasta sitten siirryin seuraavaan teemaan. Tämän jälkeen kävin jokaisen teeman uudelleen läpi ja kirjoittelin paperin laitaan tiivistyksiä ja yksittäisiä sanoja, jotka kuvasivat pelkistetympin tutkimusdataa. Tämän jälkeen siirsin pelkistettyjä ilmauksia, osuvimpia sitaatteja ja kuvaavia sanoja vihkoon kullekin teemalle varattuun tilaan. Tämän jälkeen rakensin post-it -lapuista miellekartan, jossa isot laput olivat suuria teemoja, pienemmät alateemoja ja vielä pienemmät yksittäisiä sanoja, jotka kuvasivat ja tarkensivat kutakin teemaa.

Lopullinen analyysi muhi mielessäni useita päiviä ja muutti muotoaan moneen kertaan ennen lopullisten tulosten muodostumista. Aluksi näytti siltä, että varsinaiset tulokset muodostuisivat useampaa haastatteluteemaa yhdistäviksi kokonaisuuksiksi (lastentarhanopettajien tulkinnat huoltajien osallisuuden merkityksistä ja huoltajien osallisuuden haasteet lapsen vasu-prosessissa), mutta analyysiprosessin edetessä koin yhä tärkeämmäksi sen, että tulokset nousisivat suoraan haastatteluteemoista. Näin myös lapsen vasu-prosessi, jonka kontekstissa huoltajien osallisuutta tutkin, pysyisi selkeänä jatkumona myös tulosten osalta.

Edelleen, kuvaamaani analyysiprosessia tarkastellessa voidaan todeta, että tutkimukseni analyysimenetelmänä käytettiin ns. teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavalla analyysillä tarkoitetaan Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan analyysiä, jossa on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautunut suoraan teoriaan. Toisaalta teoriaohjaavuudella voidaan tarkoittaa sitä, että teoria on apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96.) Koska teemahaastatteluni pohjautuivat lapsen vasu-prosessin vaiheisiin, joita esittelen tutkimukseni teoriaosuudessa, toimi se jo siinä mielessä analyysiä ohjaavana kehyksenä. Kuitenkin varsinaiset analyysiyksiköt, esimerkiksi huoltajien osallisuutta kuvaavat useasti toistuvat ilmaukset tai esiin nousseet huoltajien osallisuuden haasteet, nousivat

suoraan aineistosta teoriasta riippumatta. Teoreettinen viitekehys kuitenkin ohjasi analyysin etenemistä ja lopullisten tulosten muodostumista. Tosin sanoen, analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan ennemminkin uusia ajatuspolkuja avaava. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97.)

7 TULOKSET

Aineiston analyysissä nousi esiin neljä tulosta, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni kuvaamalla lastentarhanopettajien tulkintoja huoltajien osallisuudesta lapsen vasu-prosessissa: huoltajien ensisijaisuus ja asiantuntijuus korostuivat päivähoidon aloituksessa (7.1), huoltajien aktiivisuudessa ilmeni suurta variaatiota lapsen vasun laadinnassa (7.2), huoltajien arkista osallisuutta leimasi kiire (7.3) ja huoltajien osallisuus arviointityössä ilmeni kaksijakoisena (7.4).

Tulososiossa viitataan haastateltaviin pseudonimillä Aada (H1), Bertta (H2), Cecilia (H3A), Daniela (H3B), Elli (H4A), Fanni (H4B), Greta (H5A) ja Hilja (H5B). Haastatteluja oli yhteensä viisi, joista kolme viimeistä toteutettiin parihaastatteluina. Pseudonimien perässä suluissa olevat merkinnät H1-H5 kertovat, mistä haastattelusta oli kyse, ja kirjaimet A ja B merkitsevät parihaastattelujen henkilöitä.

7.1 Huoltajien ensisijaisuus päivähoidon aloituksessa

Aineiston perusteella oli selvää, että lastentarhanopettajat tulkitsivat huoltajien osallisuuden korostuvan päivähoidon aloituksessa. Tämä perustui lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan siihen, että huoltajille oli erityisen tärkeää tarjota lapselleen mahdollisimman pehmeä päivähoidon aloitus ja tukea lapsen ryhmäytymistä. Huoltajat halusivat nähdä, että oma lapsi pääsee osaksi ryhmää, saa kavereita ja oppii talon tavoille. Haastattelujen pohjalta oli tulkittavissa, että missään myöhemmässä vaiheessa lapsen vasu-prosessin varrella huoltajat eivät kokeneet oman osallisuuden merkitystä yhtä suureksi kuin lapsen aloittaessa päivähoidossa. Näin ollen huoltajien osallisuuden voidaan nähdä korostuvan päivähoidon aloituksessa ja määrittävän pitkälti myös sen, millaiseksi tuleva kasvatusyhteistyö muodostuu.

Päivähoidon pehmeä aloittaminen tarkoitti sitä, että lähes poikkeuksetta lapsi tutustui etukäteen tulevaan päivähoitopaikkaan yhdessä huoltajan kanssa – kukin omien mahdollisuuksien

mukaan muutamasta päivästä useampaan viikkoon. Toisaalta myös sellaisia tilanteita oli ollut, että lapsen aloittamisesta päivähoidossa saatiin tietää vasta viikkoa tai muutamaa päivää etukäteen, jolloin lapsen tutustuminen tulevaan päivähoitoon oli käytännössä mahdotonta. Nämä tapaukset olivat kuitenkin melko harvinaisia ja johtuivat perheen äkillisistä elämänmuutoksista, kuten huoltajan työpaikan vaihdoksesta, vuorotyön alkamisesta tai paikkakunnan vaihtumisesta.

Lastentarhanopettajien teemahaastatteluissa nousi varsin selkeästi esiin, että päivähoidon aloitus oli huoltajien osallisuuden näkökulmasta koko vasu-prosessin kriittisin vaihe. Siinä luotiin pohjaa tulevalle yhteistyölle ja solmittiin luottamuksellista kasvatusyhteistyösuhdetta huoltajien ja kasvattajien välillä. Se, minkälaisen osallisuuden kokemuksen huoltajat heti alussa saivat, vaikutti koko tulevaan kasvatusyhteistyöhön ja huoltajan osallisuuteen siinä. Haastateltavilla tuntui olevan varsin yhtenäinen näkemys siitä, että päivähoidon aloituksessa kannatti panostaa huoltajien osallisuuteen. Merkittävin keino edesauttaa huoltajien osallisuuden kokemusta, oli antaa huoltajille ensisijainen puheenvuoro. Tämä tarkoitti käytännössä, että lastentarhanopettajat painottivat huoltajien roolia oman lapsensa asiantuntijoina. Lapsen päivähoitoon liittyvissä kohtaamisissa, kuten päivähoitoon tutustumisessa ja aloituskeskustelussa, lastentarhanopettajat korostivat huoltajien äänen ensisijaisuutta. Tätä näkemystä vahvistaakseen lastentarhanopettajat korostivat omaa kuuntelijan rooliaan, kuten seuraava haastatteluote osuvasti kuvaa:

”Ja sit niinku mahdollisimman paljon himmailee sitä omaa ääntänsä, et niinku koittaa saada sieltä perheestä heiltä sitä näkemystä ja toiveita ja pelkoja ja mitä kaikkea siellä on sitten...” (Daniela)

Huoltajien asiantuntijuus ja äänen ensisijaisuus ei perustunut pelkästään huoltajien osallisuuden kokemuksen edistämiseen. Kaikkein merkittävin syy, miksi lastentarhanopettajat halusivat antaa ensisijaisen puheenvuoron huoltajille, perustui lapsen edun tavoitteluun. Koska päivähoitoon tuleva lapsi on kasvattajille ennalta täysin vieras, oli itsestään selvää, että huoltajat olivat parhaat asiantuntijat, jotka saattoivat kertoa lapsesta. Koska kasvattajat ja huoltajat muodostavat yhteisen rintaman lapsen parhaaksi, oli lastentarhanopettajien mielestä tärkeää, että kasvatuskäytännöt ovat samat kotona ja päivähoidossa, ja perheen näkemyksiä ja arvoja kunnioitetaan päivähoidossa. Erityisesti pienten lasten kohdalla korostui haastateltavien huoli siitä, miten päivähoitopaikasta saataisiin luotua lapselle mahdollisimman kodinomainen ja turvallinen. Huoltajien kuulemisen tärkeys korostui pienten lasten kohdalla myös siinä mielessä, että vain huoltajien kertoman perusteella kasvattajat saivat tietoa paitsi lapsesta itsestään, mutta myös lapsen perushoidosta, kuten

millaisia nukkumaanmenorituaaleja lapsella on, käyttääkö lapsi vaippaa, onko unileluja tai tuttia – paljon ihan käytännön pieniä asioita, jotka ovat kuitenkin edellytyksiä lapsen turvallisuuden tunteelle.

Lastentarhanopettajien tulkinnoissa huoltajien äänen ensisijaisuutta perusttiin sillä, että päivähoiton aloituksessa merkittävää oli saada huoltajat luottamaan varhaiskasvatuksen kasvattajiin. Lastentarhanopettajien mukaan se, miten huoltajat suhtautuvat kasvattajiin, vaikuttaa myös lapsen suhtautumiseen. Jos huoltajat luottavat ja puhuvat varhaiskasvatuksen kasvattajista myönteisesti, myös lapset todennäköisesti luottavat kasvattajiin. Tai kääntäen, jos huoltajat eivät luota kasvattajiin, siirtyy epävarma tunne myös lapseen. Lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan huoltajien äänen ensisijaisuus korostui erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla. Haastateltavien mukaan erityistä tukea tarvitsevien lasten huoltajille oli erityisen merkityksellistä saada ensimmäinen puheenvuoro: kertoa ensin omasta lapsestaan, omin sanoin. Kasvattajien tehtävänä oli peilata omia havaintojaan huoltajien kertomaan:

”Mun mielestä se on niinku vanhemmille tosi tärkeä - - se ensin kertoa, ja sit yleisesti kasvattaja on sanonu et niin minäki oon huomannu tai yrittäny niinku niitä peilata mitä se vanhempi on ensin tuonu.” (Fanni)

Aloituskeskustelut merkityksellistyivät nimenomaan huoltajien tilaisuutena puhua rauhassa omasta lapsestaan. Haastateltavien mukaan huoltajille oli tärkeää saada kertoa omasta lapsestaan. Joillekin huoltajille omasta lapsesta rauhallisessa, luottamuksellisessa ilmapiirissä puhuminen oli lastentarhanopettajien tulkinnoissa myös huojentavaa. Näin erityisesti silloin, jos huoltajilla oli lapseen liittyviä huolia. Toisaalta myös esimerkiksi vuorotyötä tekeville yksinhuoltajaperheille, tai perheille, joilla oli ”*problematiikkaa*” (Aada), lapsesta ja perheen tilanteesta puhuminen oli lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan huoltajille huojentavaa – toisaalta saada ”purettua sydäntään” ja toisaalta kuulla varhaiskasvatuksen kasvattajalta, miten päivähoito voi osaltaan tukea lasta ja perhettä. Vaikka huoltajat olivat pääosin aktiivisia lapsen päivähoiton aloituksessa ja aloituskeskustelussa, oli joskus niinkin, että kasvattajat joutuivat ikään kuin ”lypsämään” tietoa huoltajilta. Joillekin huoltajille oli hankalaa kertoa omin sanoin lapsestaan, tai ei oikein tiedetty mitä pitäisi kertoa.

Tällaisissa tilanteissa lastentarhanopettajat kokivat, että heillä oli vetovastuu keskustelussa, eli he kannustivat huoltajia puhumaan esimerkiksi lisäkysymyksiä esittämällä. Lastentarhanopettajat korostivatkin aloituskeskustelun vuorovaikutuksellisuutta, jolloin jokainen keskustelu oli

omanlaisensa osapuolista riippuen. Lastentarhanopettajien puheessa kuitenkin ilmentyi tietynlainen ammatillisuus. Haastateltavat kokivat, että oli heidän ammatillinen vastuu tehdä kaikkien huoltajien kanssa yhteistyötä, vaikka toinen osapuoli ei olisikaan siihen niin halukas. Tällaiset tapaukset olivat yksittäistapauksia, mutta niitä ilmeni kuitenkin useammassa haastattelussa.

Kotona käytävästä aloituskeskustelusta lastentarhanopettajilla oli yksinomaan positiivisia kokemuksia, vaikkakin yhdessä haastattelussa tuotiin esille myös näkemys, jonka mukaan huoltajille oli hyvä jättää valinnan vapaus – kaikki huoltajat eivät kuitenkaan halunneet käydä aloituskeskustelua omassa kodissaan. Pääosin lastentarhanopettajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että huoltajat ottivat mielellään vastaan varhaiskasvatuksen kasvattajan kotiinsa, ja sillä nähtiin niin ikään olevan pehmentävä vaikutus lapsen päivähoiton aloitukseen. Lastentarhanopettajat kuvailivat kotona käytävää aloituskeskustelua mm. rennoksi ja välittömäksi, ja uskottiin, että näin voitiin rakentaa lähempää suhdetta koko perheeseen. Kotona käytävää aloituskeskustelua kuvailtiin huoltajien ja koko perheen kannalta myös eräänlaisena ”*kotikenttäetuna*” (Daniela). Lisäksi lastentarhanopettajat uskoivat, että huoltajien oli helpompi ottaa vaikeammatkin asiat puheeksi, kun oltiin perheen omassa kodissa, heidän reviirillään, jossa kasvattaja oli ikään kuin ulkopuolinen vierailija.

Kotona käytävä aloituskeskustelu sai lastentarhanopettajien tulkinnoissa monia merkityksiä myös lapsen kannalta. Lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan kasvattajan tuleminen lapsen omaan ”*turvapesään*” (Cecilia) merkitsi lapselle sitä, että hänen huoltajansa olivat hyväksyneet kasvattajan, jolloin myös lapsen oli helpompi hyväksyä hänet. Lastentarhanopettajat kuvasivat, kuinka lapsi huomaa huoltajiensa ja kasvattajien vuoropuhelusta heidän olevan yhdessä lapsen puolella, lapsen asialla. Lastentarhanopettajien kuvauksissa kotona käytävällä aloituskeskustelussa oli lapsen kannalta suuri merkitys. Haastateltavat kuvasivat, kuinka merkityksellistä lapsille oli esitellä omaa kotiaan, omaa huonettaan, omia lelujaan. Lastentarhanopettajien mukaan lapset ottivat usein vielä pitkän ajan jälkeen puheeksi kotikäynnin siellä käyneen kasvattajan kanssa – yhdessä muisteltiin, mitä oli tehty ja mitä oli nähty. Kohtaamisista syntyi ikään kuin yhteistä kerrottavaa ja muisteltavaa. Lastentarhanopettajien kuvauksissa korostuikin kotona käytävän aloituskeskustelun merkityksellisyys erityisesti juuri lapsen kannalta, mutta se koettiin tärkeäksi myös huoltajien osallisuuden näkökulmasta:

”...Oli hyvä kokemus, kun mä kävin siellä kotona...sitten tota tñn tytön kans me pystyttiin niinku miettimään at aijaa, tai hän niinku muistutti mua että muistaksä sen mejän taulun, mikä oli siellä olohuoneessa...” (Greta)

”Ja ne lapset muistaa vieläkin, monen vuoden päästä - - että muistaksä ku kävit meillä ja - - me vilkutettiin sit teille siellä ikkunassa, ku läksitte - - ne on lapsille tärkeitä ja sitte vanhemmatki on kyllä, jotenki, ku on ne seuraavat keskustelut, ni se on jotenkin semmonen välitön, se vuorovaikutus siinä.” (Elli)

7.2 Huoltajien aktiivisuuden vaihtelu lapsen vasun laadinnassa

Huoltajien aktiivisuus lapsen vasun laadinnassa ilmeni lastentarhanopettajien tulkinnoissa hyvin vaihtelevana. Toisaalta huoltajat olivat pääosin aktiivisia lapsen vasun tavoitteen laadinnassa, mutta toisaalta osa huoltajista jätti lapsen vasu-lomakkeen täyttämättä. Vuorovaikutustilanteena lastentarhanopettajat kuvasivat vasu-keskustelua pääosin vastavuoroiseksi ja rakentavaksi. Lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan lapsen huoltaja ja varhaiskasvatuksen kasvattaja olivat siinä mielessä keskustelussa samalla viivalla, että molemmilla oli omaa ainutkertaista tietoa ja kokemusta lapsesta. Lastentarhanopettajat toivat esiin kahden eri ympäristön – kodin ja päivähoidon – erityislaatuisuuden suhteessa lapsen toimintaan ja käyttäytymiseen. Tähän perustuen lastentarhanopettajat kokivat, että tässä vaiheessa lapsen vasu-prosessia myös kasvattajille oli ehtinyt muodostua kuva lapsesta (päivähoidossa). Toisin sanoen, yhteistä ymmärrystä lapsesta pyrittiin rakentamaan yhdessä, tyypillisesti kuitenkin huoltajien ensisijaiseen asiantuntijuuteen lapsesta peilaten. Sen vuoksi olikin erityisen harmillista, että osalta huoltajista jäi lapsen vasu-lomake täyttämättä, jolloin lapsen oikeus huolella laadittuun varhaiskasvatussuunnitelmaan toteutui heikentyneesti.

Jokaiselle lapselle vasu-keskustelussa määriteltävä tavoite pedagogiselle toiminnalle löydettiin lähes poikkeuksetta varsin helposti ja jouhevasti. Lastentarhanopettajat kuvasivat huoltajia usein aktiivisiksi ja aloitteellisiksi lapsen vasun tavoitteen määrittelyssä. Moni huoltaja oli saattanut jo ennalta pohtia asiaa ja tuoda ikään kuin valmiin ehdotuksen keskusteluun. Lähes poikkeuksetta huoltajien esittämät tavoitteet tukivat myös kasvattajien näkemyksiä, jolloin tavoitteen asettaminen sujui yhteisessä ymmärryksessä. Aina huoltajilla ei kuitenkaan ollut valmiita näkemyksiä tavoitteen suhteen. Tavoitteen muodostaminen ei kuitenkaan näyttäytynyt lastentarhanopettajien tulkinnoissa haastavana, vaan lähes poikkeuksetta tavoite löytyi keskustelun aikana, kun huomattiin, että jokin asia nousi esiin niin huoltajien kuin kasvattajan tulkinnoissa.

Vaikka lastentarhanopettajat kuvasivat huoltajia pääosin aktiivisiksi lapsen vasun tavoitteen laatimisessa, ei kuitenkaan ollut tavatonta, että joskus tavoitteen ehdottaminen jäi myös kasvattajien vastuulle. Useimmiten kyse oli sellaisista tilanteista, joissa yhteisen keskustelun pohjalta kasvattaja lopulta ehdotti jonkun tavoitteen, minkä huoltajat vahvistivat. Tulkintani mukaan kyse oli pitkälti vuorovaikutuksellisista seikoista: toisin sanoen, vaikka keskustelu olisikin ollut vastavuoroista ja huoltaja aktiivinen siitä, oli kyse ehkä siitä, että huoltajilla ei välttämättä ollut riittävästi luottoa omiin näkemyksiinsä tai varmuutta siitä, minkälainen tavoite olisi niin sanotusti ”hyvä” tai ”sopiva”. Näin ollen tulkintani mukaan huoltajien oli helpompi luottaa kasvattajien ammatillisuuteen, ja yhtyä heidän näkemykseensä. Näissä tilanteissa lastentarhanopettajat eivät kuitenkaan kokeneet huoltajia passiivisiksi, vaan tavoite tulkittiin niin ikään yhdessä huoltajan kanssa laadituksi. Paikoin lastentarhanopettajien kuvaukset lapsen vasun tavoitteen laatimisesta eivät kuitenkaan kuulostaneet huoltajien osallisuuden suhteen mairittelevilta. Esimerkiksi erään haastateltavan mukaan lapsen vasun tavoite syntyi usein helposti, koska:

”Monesti vanhemmat on tota sitä samaa mieltä kuin mekin.” (Aada)

Toinen haastateltava kuvasi vasu-keskustelua vuorovaikutustilanteena seuraavasti:

”Kasvattaja voi vähä kysellä ja vanhempi vastaa ja sitten...jos vanhemmilla tulee jotain muutakin mieleen ni saa keskeyttää ja niinku tuoda niit huomioita...” (Bertta)

Koko tutkimukseni yhdeksi merkittävimmäksi tutkimustulokseksi nousi se, että lastentarhanopettajien mukaan ei ollut lainkaan tavatonta, että huoltajilta jää vasu-lomake täyttämättä ennen vasu-keskustelua. Tuloksen tekee erityisen kiinnostavaksi se ristiriita, jonka se luo huoltajien osallisuuden ilmentymiseen. Edellä kuvasin, kuinka (pääosin) aktiivisia huoltajat olivat lapsen vasun tavoitteen määrittämisessä. Yhtä aikaa aineistosta nousee näin voimakkaasti esiin huoltajien passiivisuus merkittävän asian äärellä. Lomakkeen täyttäminen olisi tärkeää, koska usein koko vasu-keskustelu käydään lomakkeen pohjalta. Toisaalta se olisi merkittävää myös kasvattajien keskusteluun valmistautumisen kannalta, mutta ennen kaikkea se olisi tärkeää huoltajien osallisuuden ja lapsen oikeuksien kannalta. Ei siis ole ihme, että lastentarhanopettajat kokivat lapsen vasu-lomakkeen täyttämättä jättämisen suureksi haasteeksi. Asian merkittävyyttä lastentarhanopettajille kuvaa se, että valtaosassa haastatteluja lastentarhanopettajat itse nostivat

asian spontaanisti esiin – minulla ei ollut suoraan aiheeseen liittyvää kysymystä lainkaan. Asia nousi lastentarhanopettajien puheessa esiin, kun puhuimme vasu-keskustelusta vuorovaikutustilanteena ja huoltajien osallisuudesta siinä:

”...vanhempi niinkun...on toivon mukaan etukäteen kirjoittanut, hyvin harvoin on, mutta mutta, toivon mukaan aktiiviset vanhemmat on täyttänyt sen lomakkeen...”
(Bertta)

Haastateltavan tulkinnan mukaan vasu-lomakkeen täyttämättä jättäminen ei ollut yleistä, mutta ei myöskään tavatonta. Toisaalta oli aina niitä huoltajia, jotka täyttivät lomakkeen tunnollisesti, mutta toisaalta joka vuosi oli haastateltavan mukaan myös niitä, jotka eivät niitä täyttäneet. Toinen haastateltava toi asian esiin niin ikään oma-aloitteisesti:

” - - toi vasu-lomake ku se on nyt siellä Skidinetissä (nimi muutettu) täytettävänä, ni se on niinku aika...koen sen niinku haasteena et vanhemmat saadaan kirjottamaan sinne ja käymään siellä...” (Aada)

Myös yhdessä parihaastattelussa nostettiin heti ensimmäiseksi huoltajien osallisuudesta vasu-keskustelussa puhuttaessa esiin lapsen vasu-lomakkeiden täyttämättä jättämisen ongelmallisuus. Haastateltavat myös kertoivat, kuinka harmillista oli, että huoltajia joutui patistamaan lomakkeen täyttämiseen, ja kysellä moneen kertaan, että onko lomake jo täytetty. Lastentarhanopettajat kuvasivat tietynlaista epätoivoa käydessään moneen kertaan katsomassa, vielä kotona illalla ja vasu-keskustelun aamuna, joko huoltajat olisivat käyneet täyttämässä lomakkeen. Erään haastateltavan mukaan huoltajille oli jopa tarjottu uutta aikaa vasu-keskusteluun, jotta he saisivat lisää aikaa lomakkeen täyttämiseen. Lastentarhanopettajien epätoivoa tämän asian edessä kuvaa hyvin seuraava haastatteluote:

” - - on ollu sillai hirmu kurjaa, että vaikka ne tietää hyvin niinku ajoissa sen oman aikansa, ni ne ei oo jostain syystä, ne ei koe aina sitä täyttämistä niin kauheen tärkeenä” (Fanni)

Nekin lastentarhanopettajat, jotka eivät oma-aloitteisesti tuoneet vasu-lomakkeen täyttämättä jättämisen problematiikkaa esiin, kuitenkin kysyttäessä vahvistivat ilmiötä. Joka vuosi oli huoltajia,

joita joutui muistuttelemaan asiasta, ja joka vuosi myös niitä, joilta se puuttui kokonaan. Lastentarhanopettajat kuitenkin painottivat, että jokaisen huoltajan kanssa käydään vasu-keskustelu, vaikka lomaketta ei olisikaan etukäteen täytetty.

Lastentarhanopettajat kuitenkin kokivat lomakkeen täyttämättä jättämisen merkittävänä haasteena ja erityisesti lapsen kannalta harmillisena. Täyttämättä jäänyt lomake jää osittain tyhjäksi, koska kasvattajat eivät pääse kirjoittamaan huoltajille varattuihin kohtiin lainkaan. Kasvattajat pystyvät kirjaamaan keskustelussa esiin nousseita asioita ainoastaan lomakkeen ”muistiinpanoja” -osioon. Näin ollen lastentarhanopettajat kokivat lapsen kannalta epäoikeudenmukaisena, että lapsen oikeus huolella laadittuun varhaiskasvatussuunnitelmaan jäi tällaisissa tapauksissa osittain toteutumatta. Jokaiselle lapselle toki laadittiin yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma yksilöllisine tavoitteineen, mutta huoltajien osuus lapsen kuvauksen suhteen jäi kokonaan tyhjäksi.

Vaikka lastentarhanopettajat painottivat varsinaisen keskustelun tärkeyttä, ja pitivät sitä paljon merkittävämpänä kuin pelkkää lomaketta, oli selvää, että lastentarhanopettajilla oli huoli asiasta. He kokivat harmilliseksi, että huoltajan osuus lomakkeesta jäi tyhjäksi, vaikkakin samat asiat olisivat tulleet keskustelussa esiin. Vasu-lomake on kuitenkin se dokumentti, joka jää ”elämään”, ja siirtyy eteenpäin lapsen mukana – esimerkiksi lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, tai vaihtaessa päiväkotia. Se on näkyvä dokumentti, jonka olisi lapsen edun mukaisesti tarkoituksenmukaista kuvata lasta mahdollisimman hyvin ja kattavasti.

Lastentarhanopettajien mukaan lomakkeen täyttämättä jättäminen hankaloitti myös heidän omaa rooliaan vasu-keskustelussa. Keskusteluun valmistautuminen oli käytännössä mahdotonta, kun etukäteen ei nähnyt huoltajan kirjaamia näkemyksiä lapsesta. Näin ollen tulevan keskustelun kulkua ei voinut lainkaan ennakoida, vaan jäi täysin arvoitukseksi, millä tavoin huoltajan ja kasvattajan näkemykset lapsesta kohtaisivat. Samoin varsinaisen keskustelun käyminen ilman tiettyä ”pohjaa” tai ”runkoa”, jonka esitetytty vasu-lomake antaa, koettiin hankalammaksi. Niin ikään lapsen vasun tavoitteen laatimisen kannalta lastentarhanopettajat kokivat merkittävänä, että heillä olisi jonkinlainen esiymmärrys huoltajien näkemyksistä ennen varsinaista vasu-keskustelua:

”Sielt tulee sitä tärkeätä tietoo meillekki ja on sitten pohjana siihen keskusteluun, niin sitte ku me mietitään yhteisii tavoitteita - - vaikka vanhempien kanssa keskustelussa tulee ne tavoitteet pohdittua mutta myös sieltä jo heti niinku näkee et ahaa! että no mepäs ollaan aika samoilla linjoilla...” (Elli)

Syitä vasu-lomakkeen täyttämättä jättämiselle lastentarhanopettajat saattoivat vain arvailla. Suurin osa haastatelluista lastentarhanopettajista piti tutkimuskunnan vasu-lomaketta huoltajien

osallisuuden kannalta hyvänä. Tutkimuskunnan vasun kysymyksiä pidettiin toisaalta ymmärrettävinä, selkeinä ja arkisina – sellaisina, että jokainen huoltaja osaa lapsestaan sinne kirjoittaa – mutta toisaalta esiin nousi myös näkemyksiä, että osalla huoltajista voi tulla eteen ”kirjoittamisen vaikeus” (Aada) ja toisaalta erään näkemyksen mukaan ”*kylhän niitä kysymyksiä joutuu vähän avaamaan...*” (Berta).

Lastentarhanopettajat myös pyrkivät selittämään huoltajien lomakkeen täyttämättä jättämistä mm. kiireellä, kielimuurilla ja lomakkeen sähköisellä muodolla. Juuri lomakkeen sähköinen muoto esiintyi lastentarhanopettajien tulkinnoissa useimmiten heidän pohtiessaan syitä lomakkeen täyttämättä jättämiselle. Tutkimuskunnan sähköinen varhaiskasvatuksen viestintäväline oli saanut lastentarhanopettajien mukaan paljon kritiikkiä huoltajilta. Haastateltavien mukaan lomakkeen täyttämisessä oli ilmennyt aina silloin tällöin jotain pulmaa. Huoltajat olivat esimerkiksi joskus täyttäneet väärän dokumentin, joskus kirjoitukset olivat hävinneet kesken kaiken ja joskus lomaketta ei oltu saatu tallennettua. Toisaalta haastatteluissa nousi esiin myös näkemys, että osa huoltajista ei ehkä pitänyt vasu-keskustelua kovin merkittävänä, mikä voi selittää myös lomakkeen täyttämättä jättämisen:

”On ollu niitäkin vanhempia, jotka jostain syystä, ei niinku kokenu että se ois niinku tärkeä juttu, niin tulleet vähä sillä asenteella...” (Greta)

”Mä oon kuullu, ku joku sanoo, et me mennään nyt sinne kuulusteluun!” (Fanni)

Vaikka jälkimmäisessä huoltajan kommentissa on saattanut olla mukana huumoria, on tämäkin näkökanta hyvä ottaa huomioon: ehkä kaikki huoltajat eivät koe vasu-keskustelua niin merkittävänä, kuin se lapsen kannalta todellisuudessa on. Ehkä lomakkeen täyttämättä jättäminen selittyy joissain tapauksissa myös tällä näkökannalla. Toisaalta moni huoltaja voi kokea keskustelun erittäin merkittäväksi, mutta ei ehkä lomakkeen täyttämistä. Kaiken kaikkiaan lastentarhanopettajat saattoivat vain tehdä omia tulkintojaan siitä, miksi huoltajat jättivät vasu-lomakkeen täyttämättä. Asia oli kuitenkin paljon puhututtava ja mielenkiitoinen erityisesti huoltajien osallisuuden näkökulmasta: merkittävä väylä kertoa omasta lapsestaan ja tuoda omaa ja lapsensa ääntä näkyviin ja kuuluviin, jätetään joissain tapauksissa huoltajien omasta tahdosta käyttämättä. Koska huoli nousi esiin jokaisessa tekemässäni haastattelussa, ei voida puhua vain yksittäistapauksista.

7.3 Kiireen leimaama arki

Huoltajien arkinen osallisuus ilmeni lastentarhanopettajien tulkinnoissa lähinnä päivittäisissä kohtaamisissa tuonti- ja hakutilanteissa, ja suurimpana haasteena arkiselle osallisuudelle nähtiin huoltajien kiire. Lastentarhanopettajat kuvasivat päivittäisiä kohtaamisia merkittäviksi yhteistyön ja huoltajien osallisuuden ilmenemisen kentiksi. Arkiset keskustelut huoltajien kanssa nähtiin merkittävinä myös lapsen kannalta. Lapsen uskottiin seuraavan tarkkaavaisesti sitä, miten huoltaja ja varhaiskasvatuksen kasvattaja keskenään kommunikoivat, ja miten he esimerkiksi käsitelivät päivän aikana mahdollisesti ilmenneitä pulmatilanteita. Siksi lastentarhanopettajien mielestä oli tärkeää, että lapselle viestittiin, että koti ja päivähoito tekevät yhteistyötä lapsen edun nimissä, myös hankalissa tilanteissa. Toisaalta myös hyvistä asioista ja onnistumisista huoltajille kertominen, mieluiten yhdessä lapsen kanssa tai lapsen kuullen, oli lastentarhanopettajien mielestä vähintään yhtä tärkeää. Kaiken kaikkiaan lapsen asioista avoimesti puhumisen tärkeys korostui lastentarhanopettajien tulkinnoissa.

Lastentarhanopettajat kuvasivat huoltajien osallisuutta paljolti konkreettisena osallistumisena, esimerkiksi erilaisten tapahtumien tai tuokioiden järjestämisenä, tai päivähoiton toimintaan osallistumisena. Tulkintani mukaan kyse oli osittain siitä, että osa lastentarhanopettajista mielsi konkreettisen osallistumisen synonyymiksi osallisuudelle, tai sitä oli ainakin kenties helpompaa kuvata kuin pitkälti yksilön kokemukseen perustuvaa osallisuutta. Toisaalta ilmiö saattaa olla tulkittavissa myös siten, että konkreettinen osallistuminen tarkoitti lastentarhanopettajien mielestä huoltajille samaa kuin osallisuus ja tätä kautta ilmentyi osallisuuden synonyyminä myös lastentarhanopettajien puheessa.

Huomion arvoista kuitenkin on, että suurin osa lastentarhanopettajista uskoi, että osallisuus tarkoitti huoltajille ennen kaikkea sitä, kuinka hyvin he kokivat tulevansa kuulluiksi ja huomioituiksi kasvattajien toimesta. Useammassa haastattelussa kuvattiin, että huoltajien osallisuuden tunnetta vahvisti erityisesti se, että heidän aloitteisiinsa reagoitiin ja niistä ”otettiin onkeen”. Vain yhdessä haastattelussa huoltajien uskottiin mieltävän osallisuuden lähinnä fyysiseksi läsnäoloksi päiväkodilla, toimintaan osallistumiseksi. Tulkintani mukaan osallisuuden käsitteen kokemuksellinen luonne ilmentyi haastatteluissa – toisaalta huoltajien uskottiin käsittävän osallisuuden mahdollisuudeksi vaikuttaa lapsen päivähoitoon ja olla siinä osallisena, mutta toisaalta lastentarhanopettajien kuvauksissa osallisuutta kuvattiin paljon myös konkreettisen osallistumisen kautta, joksi osallisuus usein arkisessa puheessa tulkintani mukaan typistyy.

Merkittävimpanä haasteena huoltajien osallisuudelle päivähoidon arjessa nousi lastentarhanopettajien tulkinnoissa lähes yksimielisesti huoltajien kiire. Kiire siinä mielessä, että joskus huoltajat hakivat lapsiaan pois päivähoidosta puhelin korvalla tai ainakin kädessä. Kiire siinä mielessä, että aikataulut painoivat päälle – pian piti olla jo seuraavassa paikassa, kuten lasten harrastuksissa. Kiire siinä mielessä, että aikaa ei ollut jäädä keskustelemaan lapsen päivästä, tervehdykset huudettiin ohimennen lapsi jo kainalossa portille suunnatessa. Lastentarhanopettajat kuvasivat huoltajien kiirettä varsin monisanaisesti ja lennokkaasti – kyse oli selvästi aiheesta, joka oli herättänyt heissä paljon ajatuksia:

”Siihen voi vaikuttaa ihan se, et onko ollu hyvä vai huono päivä töissä, et tuleeko niinku pipo tiukalla pukemaan sitä lasta, hirveellä kiireellä, jolloin se paha olo saattaa sitten lapseenkin tarttuu ja sittehän se kiukuttelee ja huutaa ja siinä on sit todella vaikeeta käydä mitään kovin niinku, vähäistä keskustelua sen vanhemman kanssa...” (Bertta)

”Ja monesti tuntuu et on kiire jo tos portillakin, että kaikki ei välttämättä kerkee aina niinku, puhelimeen saattaa joku aina puhuu ja huikata sielt sen lapsen mukaansa ja näin...” (Elli)

Pääosin lastentarhanopettajat olivat hyvin armollisia huoltajien kiireelle, jonka kuitenkin tulkittiin heikentävän huoltajien osallisuutta ja lisäävän osallistumattomuutta. Lastentarhanopettajat olivat varsin yksimielisiä siitä, että huoltajilla ei rankan työpäivän jälkeen ollut enää yksinkertaisesti rahkeita osallistua mihinkään ”ylimääräiseen”, kuten päiväkodilla järjestettäviin tapahtumiin. Lastentarhanopettajat toivat esiin nykyiseen työelämään liittyviä seikkoja, kuten pitkät työmatkat, pitkät työpäivät sekä kiireen ja stressin, joiden katsottiin vaikuttavan perheen ajankäyttöön ja yhteisen ajan vähyyteen. Toisaalta lastentarhanopettajat toivat esiin, että myös lapsilla on nykyään paljon harrastuksia, mikä erityisesti useamman lapsen perheessä tarkoittaa tarkkaa aikataulullista suunnittelua.

”Nykypäivänä työelämä myös vie ihan hirveesti voimia, ja ne on pitkiä, työmatkat...siit tulee jo kaks tuntii lisää lapsen päivään tavallaan, et se on niin pieni se mitä ne sit sen oman lapsen kaa siinä ehtii...ni sit et ne lähtis sit viel illal, jotain tekemään tänne, ni kyl se voi olla ettei ihan aina jaksa.” (Fanni)

Suurin osa huoltajista oli lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan kuitenkin erittäin kiinnostuneita kuulemaan lapsen päivästä ja jäivät mielellään vaihtamaan kuulumisia lasta päivähoidosta hakiessaan. Toisaalta myös sellaisia tilanteita, joissa lapsi yritettiin hakea pois päivähoidosta ikään kuin ”salaa”, tai joissa huoltajalla oli niin kova kiire, että lapsen päivästä kertominen oli käytännössä mahdotonta, ilmeni lastentarhanopettajien kuvauksissa silloin tällöin. Täysin osallistumattomia huoltajat eivät kuitenkaan olleet. Perinteisiin vanhempainiltoihin osallistuminen oli varsin vähäistä, mutta sen sijaan koko perheen yhteiset tapahtumat olivat suositumpia. Myös niin sanottuihin ”pakollisiin” juhliin, kuten joulu- ja kevätjuhlaan osallistuttiin hyvin, mutta kaikki muu, huoltajien osallisuuden vahvistamiseen pyrkivät yritykset järjestää mukavaa yhdessä oloa tai tarjota mahdollisuuksia palautteen antoon, eivät saaneet huoltajia aktivoitumaan.

Vaikka huoltajien osallisuuteen arjessa vaikutti lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan heikentävästi kiire, ei se tarkoittanut, etteivätkö huoltajat olisi kiinnostuneita lapsen päivähoidosta. Kaikkein merkityksellisintä huoltajille oli lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan se, että he saattoivat hyvillä mielin jättää lapsen päivähoitoon ja lähteä töihin. Toisin sanoen, huoltajille tärkeintä oli, että heidän lapsensa oli hyvä olla päivähoidossa. Tämä näkemys oli kaikille haastattelemilleni lastentarhanopettajille yhteinen. Näin ollen juuri päivittäiset kohtaamiset lapsen tuonti- ja hakutilanteissa olivat lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan huoltajille kaikkein merkityksellisimpiä. Lastentarhanopettajien mukaan huoltajille tärkeintä oli nähdä oman lapsen päivähoitoon jääminen reippaana ja hyvillä mielin, kuten seuraava haastatteluote osoittaa:

”Miten mukava sellainen lapsi on jättää, joka menee ja juoksee ja halaa, halaa siellä hoitajaa tai muita kavereita...ja on niinku sillai, et heippa äiti!” (Daniela)

Päivittäiset kohtaamiset olivat lastentarhanopettajien kuvauksissa niitä hetkiä, joissa myös lapsille välittyi tunne, että koti ja päivähoito ovat yhteinen rintama, joka tekee työtä lapsen parhaaksi. Päivähoidon hienot tapahtumat koettiin täysin toissijaisiksi suhteessa päivittäiseen avoimeen, luottamukselliseen vuorovaikutukseen.

7.4 Arvioinnin kahdet kasvot

Huoltajien osallisuutta arviointityössä voidaan aineiston perusteella kuvata kaksijakoiseksi. Toisaalta arviointikeskustelut olivat lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan pääosin miellyttäviä kohtaamisia, joissa positiivisen kautta keskusteltiin lapsesta. Toisaalta varsinainen arviointityö jäi joskus pinnalliseksi keskustelun typistyessä eräänlaiseksi molemminpuoliseksi kiittelyksi. Huoltajilta oli myös haastavaa saada palautetta, vaikka kasvattajat sitä aktiivisesti pyysivät ja tilaisuuksia palautteen antamiseen tarjottiin säännöllisesti. Kääntöpuolena ilmeni päivähoidon tai yksittäisten kasvattajien ruotimista esimerkiksi sosiaalisessa mediassa huoltajien toimesta.

Loppukeväällä, päivähoitovuoden päättyessä pidettävä arviointikeskustelu kuvautui lastentarhanopettajien tulkinnoissa lähes poikkeuksetta luonteeltaan myönteiseksi, huoltajan, kasvattajan ja (esiopetuksessa) lapsen ”yhteiseksi jutuksi” (Aada), jossa kuluva päivähoitovuotta käytiin läpi positiivisen kautta. Toisaalta arviointiin liittyi lastentarhanopettajien mukaan myös paljon haasteita. Lastentarhanopettajat kuvasivat esimerkiksi tilanteita, joissa huoltajat olivat arvostelleet päivähoitoa kovin sanoin selän takana – erityisesti sosiaalisessa mediassa – vaikka tilaisuuksia palautteen antamiseen tarjottiin päivähoitovuoden aikana lukuisia. Lisäksi arviointityön haasteena oli lastentarhanopettajien mukaan tietynlainen pinnallisuus, joka usein leimasi erityisesti arviointikeskustelua. Arviointityön tärkeys jäi haastateltavien tulkinnan mukaan joskus taka-alalle arviointikeskustelun ilmentyessä usein pelkkänä kiittelynä ja ”olalle taputuksina”.

Lastentarhanopettajat siis luonnehtivat arviointikeskustelua pääosin miellyttäväksi tapahtumaksi, jossa lapsen päivähoitovuotta peilattiin yhdessä huoltajien kanssa myönteisessä hengessä. Arviointikeskustelussa palattiin lapsen vasu-keskustelussa asetettuihin tavoitteisiin, ja molemmat osapuolet, huoltajat ja kasvattajat, kertoivat omia näkemyksiään lapsen kehityksestä päivähoitovuoden aikana. Molemmilla osapuolilla oli selkeä oma roolinsa keskustelussa huoltajien kertoessa lapsesta kotiympäristössä ja kasvattajan kertoessa havainnoistaan päivähoidossa. Toisaalta useammassa haastattelussa lastentarhanopettajat tulkitsivat, että pääpaino keskustelussa oli kuitenkin kasvattajan havainnoilla. Tämä selittyi tulkintani mukaan sillä, että arviointityö kohdistui enemmän päivähoidon kontekstiin. Vaikka myös kotona tehtiin työtä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, olivat tavoitteet alun alkaen tarkoitettu lähinnä päivähoidon pedagogiikkaa ja muuta toimintaa ohjaamaan.

Toisaalta se, että arviointikeskustelu pidettiin päivähoitovuoden lopulla, aiheutti siihen myös omanlaisiaan haasteita. Ensinnäkään kaikki huoltajat eivät halunneet käydä koko arviointikeskustelua. Erään haastateltavan mukaan oli ”fifty-fifty” (Bertta) kysyessäni ilmiön

yleisyydestä. Huoltajien haluttomuutta osallistua arviointikeskusteluun ilmeni kuitenkin vain konteksteissa, joissa lasten vaihtuvuus oli suurta ja näin ollen arviointikeskusteluja käytiin pitkin vuotta. Toisaalta arviointikeskustelun haasteeksi nousi lastentarhanopettajien tulkinnoissa myös tietynlainen pinnallisuus. Useissa lastentarhanopettajien kuvauksissa arviointikeskustelu tiivistyi tyypillisesti eräänlaiseksi ”kiittelyksi”, jossa kiiteltiin kuluneesta vuodesta ja annettiin puolin ja toisin pääosin myönteistä palautetta. Tässä kohtaa ei enää pureuduttu haasteisiin tai pulmakohhtiin saatikka niiden kriittiseen arviointiin. Arvioinnin keskittyminen positiiviseen, lasta kannustavaan palautteeseen oli toisaalta ymmärrettävää, mutta toisaalta juuri se teki arvioinnista usein varsin pinnallista.

Eräässä haastattelussa lastentarhanopettajat myös pohtivat, oliko huoltajienkaan helppo tuoda keskusteluun mitään negatiivista, kun keskustelu oli ajankohtansa vuoksi otollinen tietynlaiselle kiitospuheelle. Pinnallisuus korostui esiopetusryhmien lastentarhanopettajien puheessa, sillä esiopetuksessa myös lapsi on mukana arviointikeskustelussa. Lapsen mukana olo arvioinnissa koettiin osittain myös haasteellisenä, sillä silloin kasvattajan oli mietittävä erityisen tarkkaan, mitä ja miten sanoo. Lastentarhanopettajat kuitenkin näkivät tarvetta rakentavalle arvioinnille:

”Mutta se arviointi on tärkeätä ja sitäkin täytyy varmaan niinku kehittää, et kuinka sitä vois silleen niinku...silleen järkevästi arvioida, kuinka niinku, et siitä ois jotain hyötyä.” (Hilja)

Yksi keskeinen haaste arviointityössä kiteytyi palautteen antamiseen ja saamiseen. Lastentarhanopettajat kertoivat toivovansa huoltajilta palautetta työstään voidakseen kehittyä ammatillisesti. Ongelmana oli, ettei huoltajia onnistuttu aktivoimaan palautteen antamiseen lukuisista yrityksistä huolimatta. Toisaalta tilaisuuksia palautteen antamiseen tarjottiin erilaisten palautekyselyjen ja arviointien kautta, mutta myös ohimennen arkisissa kohtaamisissa. Lastentarhanopettajat kertoivat viestittäneensä huoltajille, että heitä voi milloin tahansa tulla ”nykäisemään hihasta”, jos on jotain mistä huoltajat haluavat puhua. Tietynlainen epätoivoisuus ilmeni lastentarhanopettajien puheessa keskustellessamme huoltajien mahdollisuuksista vaikuttaa ja antaa palautetta. Lastentarhanopettajien viesti oli selkeä: tilaisuuksia antaa palautetta, ja sitä kautta vaikuttaa, kyllä tarjottiin, mutta jostain syystä huoltajat tarttuivat niihin vähänlaisesti. Yhdessä parihaastattelussa lastentarhanopettajat pohtivat useaan otteeseen, miksi päivähoidon teettämiin palautekyselyihin saatiin niin heikosti vastauksia huoltajilta. He kuvasivat yrityksiään saada huoltajia aktivoitumaan palautekyselyjen suhteen näin:

”...muistutettiin Skidinetin (nimi muutettu) kautta, sinne laitto päiväkodin johtaja jonkun tiedotteen - - muistutettiin tiedotteiden kautta siellä Skidinetissä, olikohan meillä vielä ilmotustaulullakin joku että, vai oversa, että vastatkaa kyselyyn. Jokaista vanhempaa muistutettiin henkilökohtaisesti, suullisesti, ja silti. Mitä vielä, seisotaan päällä tuolla pihalla, että vastatkaa!” (Daniela)

Vaikka huoltajilta oli haastavaa saada palautetta sitä varta vasten pyydettyä, tuli haastatteluissa esiin ikäviä tapauksia, joissa huoltajat olivat ruoutineet kovin sanoin päiväkotia, tai jopa yksittäistä kasvattajaa sosiaalisessa mediassa. Lastentarhanopettajat olivatkin huolissaan ilmiöstä, jossa palautetta lapsen päivähoidosta annettiin nimettömänä netissä – ja toisaalta myös omalla nimellä sosiaalisessa mediassa, kuten päivähoidon tai kunnan omilla Facebook-sivustoilla. Tällaista epäsuoraa palautteen antamista, etenkin henkilöön menevää epäkunnioittavaa kielenkäyttöä pidettiin paitsi loukkaavana, myös vääränä väylänä antaa palautetta, koska sillä ei katsottu voitavan vaikuttaa mihinkään. Sen sijaan päiväkodin tai kunnan omiin palautekyselyihin vastaamalla huoltajilla olisi todellinen tilaisuus vaikuttaa lapsen päivähöitoä koskeviin asioihin:

”...Palautekyselykin on nimettömänä, et siihen vois...et siin ois oikeesti tapa vaikuttaa...että ne luetaan ja mekin saatiin täällä nähdä, et mitä sinne oli vastattu...et siin on oikeesti niinku mahdollisuus vaikuttaa. Vaikuttaa siihen toimintaan, toisin ku sit taas semmonen netissä urputus, joka ei oikein vie mihinkään.” (Daniela)

Lastentarhanopettajien kuvauksissa ilmentyi, että tällaiset netissä kirjoittelut olivat luonteeltaan nimenomaan negatiivisia, jolloin tyytymätön huoltaja ei ehkä ollut osannut antaa palautetta suoraan ja reilusti oikealle taholle. Toisaalta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa kirjoittelu tapahtuu usein omalla kuvalla ja nimellä, ja joskus ruodittu päiväkoti tai yksittäinen kasvattaja oli tunnistettavissa kirjoituksesta. Lastentarhanopettajat kuvasivat ilmiötä nimenomaan nykyajan vitsauksena, kun sosiaalisen median käyttö on yleistä ja mielipiteen ilmaiseminen siellä helppoa ja kynnykseltään matalaa. Toisaalta ihmeteltiin, miten omalla nimellä netissä kirjoittelu on yhtään sen helpompaa kuin suora palautteen antaminen, ottaen huomioon, että myös arvostelun kohteella on ihan yhtä helppo päästävyys kyseisiin foorumeihin:

”Niissä on kuitenkin naama ja nimi, et miten ne sit kehtaa siellä arvioida, et kai he ovat sit antanu sen palautteen myös sinne päiväkotiin, et jos kehtaa haukkuu sitä tuolla somessa...sehän onkin toi some ja nykyaika ku sinne voi kotona kirjoitella

sillä läppärillään, kun on vähä tuohtunut, vähä kirjottelet...ja sit ku pitäski tälläsessä palaverissa puhuu, ni emmä mitään...” (Hilja)

Toisaalta, kuten edellisessä tuloksessa kerroin, olivat huoltajat pääosin tyytyväisiä päivähoitoon, kunhan lapsi viihtyi päivähoidossa, eikä mitään erityisiä pulmia noussut esiin. Oman tulkintani mukaan juuri huoltajien tyytyväisyys aiheuttaa tietynlaista passiivisuutta oman osallisuuden, myös esimerkiksi palautteen antamisen suhteen. Tulkintani mukaan huoltajat antavat palautetta herkemmin silloin, jos oman lapsen kohdalla ilmenee tyytymättömyyttä esimerkiksi kasvattajan tai päivähoidon toiminnan suhteen. Tätä tukee edellä kuvatut sosiaalisessa mediassa annetut negatiiviset palautteet, joita huoltajat eivät olleet tuoneet ensin suoraan päivähoidon tietoon, jolloin asiaan olisi voitu reagoida. Toisaalta tulkintaani tukee myös yhdessä haastattelussa esiin tuotu tapaus, jossa aktiivinen huoltaja oli puuttunut tietoonsa tulleeeseen kiusaamistilanteeseen ottamalla yhteyttä päiväkodin johtajaan ja ryhmän kasvattajiin. Haastateltavat kehuivat huoltajan aloitteellisuutta, ja tämän esimerkin valossa voidaan todeta, että suoraan annetulla palautteella on mahdollista vaikuttaa. Tässä esimerkissä huoltajan aloitteesta ”pöydälle nostettuun” epäkohtaan voitiin aidosti puuttua. Asiaa käsiteltiin ryhmässä monella tapaa, niin lasten kesken muun muassa erilaisten leikkien ja laulujen avulla, mutta myös huoltajien kanssa vertaisryhmässä keskustelemalla, jolloin myös huoltajat saattoivat tutustua toisiinsa paremmin.

8 POHDINTA

Tässä luvussa tarkastelen tuloksia, pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä teen ehdotuksia jatkotutkimukselle.

8.1 Tulosten tarkastelua

Tulosten mukaan lastentarhanopettajat tulkitsivat huoltajien osallisuuden korostuvan lapsen aloittaessa päivähoitossa. Tämä ilmeni erityisesti siten, että huoltajat halusivat mahdollistaa lapselleen mahdollisimman pehmeän päivähoiton aloituksen. Tähän puolestaan liittyi oleellisesti päivähoitoon etukäteen tutustuminen yhdessä lapsen kanssa, sekä lapsen tukeminen päivähoitoon ja ryhmään asettumisessa. Tältä osin lastentarhanopettajien tulkinnat huoltajien osallisuudesta lapsen aloittaessa päivähoitossa näyttäisi tukevan Vasun perusteita, joiden mukaan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten päivähoiton aloituksessa (Opetushallitus 2016, 33).

Lastentarhanopettajien puheesta oli tulkittavissa, että oli heidän tietoinen valinta antaa huoltajille ensisijainen puheenvuoro lapsen aloittaessa päivähoitossa. Lastentarhanopettajat pidättelivät tarkoituksella omaa ääntänsä, ja tarjosivat näin huoltajille asiantuntijan position lapsestaan, perheestään, odotuksistaan ja huolistaan kertojana. Lastentarhanopettajien toimintatapaa vahvistaa myös mm. Kaskelan & Kronqvistin (2007, 11) näkemys, jonka mukaan perheiden erilaiset tilanteet ja odotukset sekä lapsen elämänsäkaari on hyvä ottaa huomioon päivähoiton aloituksessa. Tämä ilmeni lisäksi myös siinä, että lastentarhanopettajien mukaan erityisesti yksinhuoltajaperheille sekä perheille, joilla oli problematiikkaa, oli huojentavaa saada puhua lapsestaan ja perheen tilanteesta. Tässä kontekstissa korostui paitsi se, että huoltajalle oli merkityksellistä saada puhua luottamuksellisesti perheen asioista, mutta toisaalta myös saada tukea omaan vanhemmuuteen. Esimerkiksi Vuorenmaa ym. (2013) esittävätkin, että osallisuuden vahvistaminen olisi tärkeää erityisesti sellaisten huoltajien kohdalla, joilla esiintyy voimavaroja kuormittavia tekijöitä. Muun muassa arjen toimivuuden ja vanhemmuuden taitojen riittävyyden on katsottu vaikuttavan huoltajien

osallisuuteen monilla osa-alueilla. (Vuorenmaa ym. 2013, ks. myös Halme ym. 2014) Myös Vasun mukaan yksi varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista on tukea lapsen huoltajaa kasvatustyössä. (Opetushallitus 2016, 16)

Lastentarhanopettajat myös tulkitsivat päivähoidon aloituksen olevan koko vasu-prosessin kriittisin vaihe huoltajien osallisuuden ja tulevan yhteistyön kannalta. Myös esim. Alasuutari (2010, 57) toteaa, että jos yhteistyö lähtee heti alussa väärille urille, on sitä myöhemminkään enää hankalaa korjata. Huoltajat eivät kuitenkaan saisi tyytyä olemaan aktiivisia yksinomaan aloitusvaiheessa, sillä lapsen tilanne elää ja muuttuu läpi koko päivähoitovuoden. Vaikka alussa onnistuttaisiin luomaan kuinka hyvä yhteistyösuhde hyvänsä, ei se sellaisenaan kanna kovin kauas – tarvitaan jatkuvaa ja säännöllistä vuorovaikutusta. Myös Vasun perusteissa korostetaan yhteistyön säännöllisyyttä. Jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaisi lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden, tarvitaan säännöllisiä kohtaamisia ja jatkuvaa vuoropuhelua. (Opetushallitus 2016, 18.) Miten saada huoltajat säilyttämään alun innon ja aktiivisuuden läpi koko vasu-prosessin?

Tulokset osoittivat, että huoltajien aktiivisuudessa oli suurta variaatiota lapsen vasun laatimisessa. Toisaalta suuri osa huoltajista olivat aktiivisia ja myös aloitteellisia esimerkiksi lapsen vasun tavoitteen määrittämisessä ja vasu-keskusteluja kuvattiin pääosin vastavuoroisiksi ja rakentaviksi. Tulos tukee Vasun perusteiden linjausta, jonka mukaan avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista sovittaessa (Opetushallitus 2016, 18). Toisaalta suurimpana haasteena huoltajien osallisuuden suhteen lastentarhanopettajat pitivät sitä, että osa huoltajista jätti vasu-keskustelun tukena käytettävän lapsen vasu-lomakkeen kokonaan täyttämättä. Pidän tätä tulosta koko tutkimukseni merkittävimpänä.

Hyvin olennainen huoltajien osallisuuden muoto jätetään siis joissain tapauksissa huoltajien omasta tahdosta käyttämättä. Huoli asiasta näytti olevan suuri lastentarhanopettajien keskuudessa. Sen, että osa huoltajista jätti lapsen vasu-lomakkeen täyttämättä, katsottiin paitsi heikentävän huoltajien osallisuutta, myös rajoittavan lapsen oikeuden toteutumista. Jokaisella varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, joiden toteutumiseksi lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. (Opetushallitus 2016, 10). Näin ollen vajavaisesti täytetyn lapsen varhaiskasvatussuunnitelman voidaan nähdä heikentävän tätä oikeutta. Myös Vasun perusteiden linjaus, jonka mukaan on tärkeää, että lapsen huoltajan ja päivähoidon kasvattajien havainnot ja näkemykset lapsesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa (Emt.), näyttää paikoin toteutuvan heikentyneesti.

Onkin äärimmäisen mielenkiintoista pohtia syitä, miksi vasu-lomake jää osalta huoltajista täyttämättä. Kuten luvussa 8.3 tulen esittämään jatkotutkimusehdotuksena, pitäisi asiaa varmasti

kysyä huoltajilta itseltään. Yksi omaan arkiseen kokemukseeni perustuva tulkintani on, että aina päivähoidossa olevien lasten huoltajat eivät aidosti tunnu ymmärtävän vasu-lomakkeen merkityksellisyyttä. Tässä näkökannassa painottuu kasvattajien merkitys lomakkeen tärkeyden korostajina. Myös Vasun perusteissa painotetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön aktiivisuuden ja aloitteellisuuden merkitystä yhteistyön rakentamisessa ja huoltajien osallisuuden mahdollistamisessa (Opetushallitus 2016, 33). Edelleen Vasun perusteiden mukaan huoltajan ja lapsen osallisuutta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tulee tukea. (Emt. 55.) Tämä tulkintatapa ei kuitenkaan istu omaan aineistooni, sillä haastattelemani lastentarhanopettajat olivat tehneet kaikkensa, että saisivat huoltajat täyttämään lomakkeen – mm. muistuttaneet huoltajia moneen kertaan ja tarjonneet jopa lisäaikaa lomakkeen täyttämiseen.

Toisaalta täytyy myös hyväksyä se näkökanta, että kaikki huoltajat eivät ehkä vain koe lomakkeen täyttämistä tärkeäksi. Oman tulkintani mukaan osa huoltajista pitää (valitettavasti) päivähoitoa ensisijaisesti ns. säilytyspaikkana, johon lapsi realiteettien sanelemana tuodaan huoltajan työpäivän ajaksi hoitoon. Myös mm. Hornby esittää, että huoltajien (vanhakantainen) näkemys päivähoidosta paikkana, jossa lapset ovat ”vain” hoidossa ja päivähoidon kasvattajien vastuulla, vaikuttaa heikentävästi huoltajien osallisuuden toteutumiseen (Hornby 2000, 3-5). Huoltajien yleiseen arvostukseen institutionaalista varhaiskasvatusta kohtaan (ja sitä kautta myös lapsen vasun laatimisen merkittävyyteen) vaikuttaa puolestaan se, millaisia merkityksiä sillä nähdään olevan lapselle. Nähdäänkö päivähoito säilytyspaikkana, jossa lapsi vain viettää päivänsä (pakollinen paha) vai paikkana, jossa toimiminen on lapselle hyväksi moneltakin kantilta tarkasteltuna (lapsen etu). Yleinen tutkimustieto on kuitenkin yksiselitteistä: institutionaaliseen varhaiskasvatukseen osallistuminen on ennen kaikkea lapsen etu – se tukee lasten tasavertaisuutta ja vähentää syrjäytymistä sekä toisaalta mahdollistaa esimerkiksi varhaisen tuen tarpeen tunnistamisen.

Tulokset myös osoittivat, että huoltajien arkista osallisuutta varjosti kiire. Huomionarvoista oli, että lastentarhanopettajat olivat pääosin hyvin armollisia huoltajien kiirettä kohtaan, vaikka sen katsottiin heikentävän huoltajien osallisuutta. Lastentarhanopettajat selittivät ja ymmärsivät huoltajien kiirettä mm. pitkistä työpäivistä ja -matkoista sekä lasten vilkkaasta harrastustoiminnasta aiheutuvalla aikapulalla. Mihinkään ”ylimääräiseen”, kuten lapsen päivähoidon tapahtumiin osallistumiseen, ei jäänyt enää aikaa. Huoltajilla katsottiin olevan täysi työ perheen aikataulujen, kotitöiden sekä työn yhteensovittamisessa. Tätä kuvaustapaa tukee tutkimukseni viitekehyksessä esittelemäni Hornbyn (2000) rakennejaottelu, jossa juuri yhteiskunnallisten realiteettien katsottiin heikentävän huoltajien osallisuuden toteutumista (Hornby 2000, 3-5).

Huoltajien kiire oli lastentarhanopettajien mukaan kaikkein ikävintä lapsen kannalta – erityisesti silloin, jos huoltaja saapui hakemaan lastaan kiireestä kireänä pahimmillaan puhelin korvalla. Näissä tilanteissa lapsen päivästä puhuminen oli lähes mahdotonta. Tulos onkin harmillinen erityisesti lapsen kannalta tarkasteluna. Lapsi on voinut odottaa koko päivän jälleennäkemistä huoltajansa kanssa. Näin ollen pettymys on suuri, jos huoltaja saapuu hakemaan lastaan keskittyen johonkin ihan muuhun kuin lapsen kohtaamiseen. Miltä mahtaa lapsesta tuntua, jos häntä tullaan hakemaan puhelin korvalla? On surullista, että tällaista ylipäättään tapahtuu, mutta tulosten valossa ilmiö ei ole lainkaan tavaton. Itse kahden pienen lapsen äitinä ja lastentarhanopettajana olen todella huolestunut siitä, millä tavoin aikuisten kiire ja työpaineet vaikuttavat lapseen. Kiire on, kuten lastentarhanopettajat tulkitsivat, pitkälti nyky-yhteiskunnan vitsaus työmäärien kasvaessa. Mikään asia ei kuitenkaan saisi olla niin kiireellinen, ettei ehtisi keskittymään pienen hetken ajan vain ja ainoastaan lapseen ja levittämään kätensä halaukseen, kun pitkän päivän jälkeen taas kohdataan.

Myös Vasun perusteiden mukaan huoltajien ja kasvattajien yksi keskeinen yhteistyön ilmenemisen muoto ovat päivittäiset kohtaamiset, joissa lasten kuulumiset ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Huoltajien ja kasvattajien havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat myös pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle (Opetushallitus 2016, 33). Päivittäisillä kohtaamisilla on myös suuri merkitys huoltajien osallisuuden tunteeseen. Juuri arkipäiväiset sattumukset ja pohdinnat lapsen päivästä ovat niitä palasia, jotka auttavat muodostamaan kokonaisemman kuvan lapsesta. (Kaskela & Kronqvist 2007, 23.) Tulosten valossa voidaan todeta, että lastentarhanopettajat tunnistivat arkisten kohtaamisten merkitykset samoin kuin valtaosa huoltajista. Silti joissakin tapauksissa huoltajat itse vaikuttivat omaan arkiseen osallisuuteensa heikentävästi, vaikka tilaisuuksia päivittäisille kuulumisten vaihdolle olisi ollutkin.

Onkin huomion arvoista, että erityisesti tutkimuskunnan vasussa (2005) korostetaan kasvattajien merkitystä huoltajien osallisuuden mahdollistamisessa. Tutkimuskunnan vasussa linjataan, mitä kasvattajien ammatilliseen rooliin kuuluu suhteessa huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kasvattajien tehtävänä on mm. järjestää huoltajille mahdollisuuksia keskusteluun sekä tapahtumia ja tilaisuuksia, joiden kautta huoltajilla on mahdollisuus tavata muita huoltajia ja vaikuttaa päivähoiton toimintatapoihin. Lisäksi linjataan, että kasvattajilla on oltava arvostava ja myönteinen työote huoltajia ja perheitä kohtaan. (Tutkimuskunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2005). Myös haastattelemieni lastentarhanopettajien puheesta oli vahvasti tulkittavissa heidän ammatillinen roolinsa. Oli heidän ammatillinen velvollisuus tehdä kaikkien huoltajien kanssa yhteistyötä ja jättää omat asenteet ja arvomaailma taustalle, vaikka olisi vaikea pidätellä omaa harmitustaan esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltaja saapuu hakemaan lastaan puhelin korvalla.

Samalla aineiston perusteella on tulkittavissa, että aina kasvattajien rooli huoltajien osallisuuden vahvistajana ei auta lisäämään huoltajan aktiivisuutta. Väkisin ei voi saada huoltajia esimerkiksi täyttämään vasu-lomaketta, osallistumaan päivähoidon järjestämiin tilaisuuksiin tai tulemaan kiireettömästi hakemaan lastaan. Myös huoltajien omiin asenteisiin päivähoitoa ja kasvattajia kohtaan tulisi joiltain osin varmasti tulevaisuudessa kiinnittää huomiota. Tässäkin asiassa tarvitaan niin huoltajien kuin kasvattajien yhteistä tahtotilaa. Toki kasvattajien roolilla on suuri merkitys, mutta tarvitaan myös huoltajien omaa halukkuutta olla vahvemmin osallinen.

Tulokset myös osoittivat, että varhaiskasvatuksen arviointi ilmeni huoltajien osallisuuden kannalta kaksijakoisena. Varsinaista arviointikeskustelua lastentarhanopettajat kuvasivat pääosin miellyttäväksi vuorovaikutustilanteeksi, jossa arviointia tehtiin positiivisen kautta yhdessä huoltajan kanssa. Toisaalta juuri tämä keskustelun lähtökohtaisesti positiivinen luonne aiheutti sen, että joskus varsinainen arviointityö jäi melko pinnalliseksi. Joissain tulkinnoissa arviointikeskustelun nähtiin typistyvän molemminpuoliseksi kiittelyksi varsinaisen arvioinnin jäädessä ikään kuin taka-alalle. Tähän vaikutti lastentarhanopettajien tulkinnan mukaan myös arviointikeskustelun ajankohta päivähoitovuoden lopulla, kun katseet oli suunnattu jo tulevaan kesään tai esiopetuksen ja koulun aloitukseen. On inhimillistä ja sitä kautta osittain ymmärrettävää, että päivähoitovuoden lopulla ei enää riitä energiaa kovin syvälliseen ja kriittiseen pohdintaan siitä, miten pedagogiikalle asetuissa tavoitteissa on onnistuttu lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman näkökulmasta. On ehkä helpompaa vain olla tyytyväinen kaikkeen ja kiitellä kuluneesta vuodesta.

Samalla tulos on harmillinen, kun ajattelee, miten suuri merkitys arviointityöllä on varhaiskasvatustoiminnan, ja sitä kautta myös lapsen kannalta. Vasun perusteiden mukaan pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Sen vuoksi olisi tärkeää, että lapsi, huoltaja ja päivähoidon kasvattajat pohtisivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. (Opetushallitus 2016, 60-61.) Myös tutkimuskunnan vasussa linjataan, että perheet arvioivat päivähoitoyksikön toimintaa säännöllisesti ja huoltajien osallisuus nähdään varhaiskasvatuksen laatua parantavana sekä toisaalta laatua mittaavana tekijänä. (Tutkimuskunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2015.) Näin ollen tulosten valossa näyttää siltä, että Vasun perusteiden ja tutkimuskunnan vasun arvioinnille asettamat tavoitteet eivät aina toteudu päivähoidon arjessa.

Arviointi näyttäytyi kaksijakoisena myös siinä mielessä, että lastentarhanopettajien mukaan huoltajilta oli vaikea saada palautetta siitäkin huolimatta, että siihen systemaattisesti kannustettiin ja

ohjattiin. Kääntöpuolena lastentarhanopettajat kuvasivat ilmiötä, jossa närkästyneet huoltajat antoivat (negatiivista) palautetta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Väylä palautteen antamiseen nähtiin ensinnäkin täysin vääränä, koska sitä kautta huoltajat eivät voineet aidosti vaikuttaa, sekä toisaalta loukkaavana, koska välillä kirjoituksista oli tunnistettavissa päiväkotitai jopa yksittäinen kasvattaja. Tämän tuloksen valossa voidaan todeta, että Vasun perusteiden linjaus, jonka mukaan huoltajille tulee järjestää säännöllisesti mahdollisuuksia varhaiskasvatustoiminnan arviointiin (Emt. 60), näyttää sinänsä toteutuvan, mutta jäävän huoltajien omasta tahdosta joskus käyttämättä.

Tutkimukseni hyötyjä pohtiessa voidaan todeta, että laadullinen tulkintatieto, jota lastentarhanopettajien haastattelut tuottivat, toi tutkimuskunnan tietoon konkreettisia kehittämiskohteita huoltajien osallisuuteen liittyen. Huhtikuussa 2017 kävin esittelemässä tutkimuksen tulokset toimeksiantajalle. Tutkimuksen tulokset herättivät paljon keskustelua ja kriittistä pohdintaa. Yksimielisiä oltiin esimerkiksi siitä, että tutkimuskunnan varhaiskasvatuksen viestintäväline Skidineti (nimi muutettu) kaipaa päivitystä. Todettiin, että Skidinetissä olevaan lapsen vasu-lomakkeeseen täytyy tehdä teknisiä muutoksia siten, että lapsen oikeus huolella laadittuun varhaiskasvatussuunnitelmaan toteutuisi silloinkin, kun lapsen huoltaja jättää oman osuutensa lomakkeesta täyttämättä. Käytännössä tämä tarkoittaisi lomakkeen päivittämistä siten, että myös lastentarhanopettajat pääsisivät kirjoittamaan ensisijaisesti huoltajalle tarkoitettuun kohtaan lomakkeessa. Tämä oli myös haastattelemieni lastentarhanopettajien toive.

Lisäksi tutkimuksen tulokset herättivät tutkimuskunnan pohtimaan, miksi huoltajat antavat niin vähän palautetta. Asiaa pohdittiin ei niinkään yksittäisen huoltajan näkökulmasta vaan ennemminkin yleisen toimintakulttuurin kannalta. Vasun perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu paitsi henkilöstön keskinäinen yhteistyö, myös vuorovaikutus huoltajien kanssa. Toimintakulttuuriin kuuluu oleellisesti myös osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Toteutuakseen tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa heidän osallisuuden tunnettaan. (Opetushallitus 2016, 29-30.) Onko päivähoidossa sellainen toimintakulttuuri, että palautetta on helppo antaa? Tähän kysymykseen tutkimuskunnassa tullaan varmasti perehtymään, kun lapsen vasu-prosessia aletaan uudistaa.

Tutkimukseni johtopäätöksenä voidaan todeta, että huoltajien osallisuutta lapsen vasu-prosessissa tulisi joiltain osin lisätä, jotta se vastaisi Vasun perusteiden linjauksia. Asia on kuitenkin varsin monimutkainen, sillä ainakin jossain määrin tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, että kaikki huoltajat eivät halua olla nykyistä enempää osallisia. Miten lisätä jotain, mihin

henkilö itse ei ole halukas? Kyse on varmasti koko varhaiskasvatukseen kohdistuvan ajattelutavan muutoksesta ja arvostuksen nousemisesta, johon ei ole oikoreittia. Uudet Vasun perusteet kuitenkin viitoittavat nyt sitä tietä, jonka varrella jonain päivänä toivottavasti tapahtuu ajattelutavan murros. Uskon, että yleinen arvostus institutionaalista varhaiskasvatusta kohtaan tulee aikanaan vaikuttamaan siihen, että huoltajat valitsevat olla enemmän osallisia lapsen varhaiskasvatukseen. Aika näyttää, kuinka pitkä matka siihen on. Jonain päivänä yhdellekään huoltajalle ei enää riitä se, että institutionaalinen varhaiskasvatus ulkoistetaan varhaiskasvatuksen kasvattajille sillä verukkeella, että *”kyllä te tiedätte, tähän niitä ammattilaisia olette”*.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Yleisellä tasolla tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta pohdittaessa voidaan todeta tutkimusetiikan luokiteltavan tyypillisesti normatiiviseksi etiikaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että eettisesti hyvälle tutkimukselle voidaan asettaa tietyt normatiiviset kriteerit, jotka pyrkivät kuvaamaan niitä moraalisia sääntöjä ja arvoja, joita tutkimuksen teossa tulisi noudattaa. Toisaalta tutkimusetiikka voidaan määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi, johon kuuluu niin ikään tietyt eettiset periaatteet, normit ja arvot, joita jokaisen tutkimuksen tekijän tulee tutkimuksen teossaan noudattaa. Tutkimusetiikan normit voidaan ammattietiikan näkökulmasta jakaa kolmeen pääryhmään. Ensimmäinen ryhmä on totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta ilmentävät normit, jotka ohjaavat tutkijaa noudattamaan tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja esittämään luotettavia tuloksia. Myös tutkimusaineiston keruu, käsittely ja arkistointi liittyvät olennaisesti tiedon luotettavuuteen ja tarkistettavuuteen. Toinen ryhmä käsittää tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit, jotka korostavat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista ja tutkimuksesta aiheutuvan vahingon välttämistä. Kolmas ryhmä koskee tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentäviä normeja, joissa olennaista on toisten tutkijoiden työn huomioiminen ja kunnioittaminen. (Kuula 2011, 22-24.)

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan oman tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta. Pohdinnan jäsentämisen apuna mukailen Mäkisen (2006) tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä eettisiä näkökulmia siltä osin, kuin ne soveltuvat omaan tutkimukseeni. Tarkastelun kohteeksi otan tutkimuksen suunnitteluun, tutkittavien rekrytointiin, kysymysten asetteluun sekä haastattelutilanteeseen liittyviä eettisiä valintoja. (Mäkinen 2006, 77-102.)

Aloitin tutkimukseni suunnittelun kesällä 2016. Olin tuolloin yhteydessä työni toimeksiantajana olevaan kuntaan, josta sain aiheen tutkimukselleni. Tutkimusta suunniteltiin aluksi yhdessä toimeksiantajan kanssa. Kunnan varhaiskasvatuksen pedagogisen tiimin kanssa pohdittiin, mistä ollaan kiinnostuneita, mitä halutaan saada selville, miten aihetta rajataan, ketkä toimivat tutkimuksen informanteina, miten ja milloin aineisto kerätään ja mikä on tutkimuksen alustava aikataulu. Mielestäni tutkimuksen suunnittelu sujui jouhevasti ja hyvässä yhteistyössä. Sen, että tutkimusta suunniteltiin useamman ihmisen kesken, voidaan katsoa myös lisänneen tutkimuksen suunnitteluun liittyvää eettisyyttä. Ainakin minulla oli itsevarmempi olo aloittaa tutkimuksen tekeminen, kun tiesin, mitä minulta odotetaan ja suunnitelma tutkimuksen toteuttamiseksi oli selvä. Ei tarvinnut painia omantunnon tuskissa pohtien, oliko tutkimuksen aihe hyvä, ketä se palvelee ja mitä sillä halutaan saavuttaa. Tutkimuskunnan varhaiskasvatuksen asiantuntijoista (varhaiskasvatuksen koordinaattori, kiertävä erityislastentarhanopettaja sekä kaksi päiväkodin johtajaa) koostuva pedagoginen tiimi oli minulle suurena apuna tutkimuksen suunnittelussa ja antoi minulle parhaat mahdolliset lähtökohdat tutkimuksen teolle. Hyvissä ajoin ennen aineistonkeruuta, hain tutkimuskunnalta tutkimusluvan.

Mäkinen (2006) kysyy, kenelle tutkijan pitäisi ensisijaisesti olla lojaali? Tutkijan peruseriaatteisiin kuuluva totuuden saavuttaminen asettaa tutkijan asemaan, jossa tutkimuksen toimeksiantaja ei saa vaikuttaa tutkimuksen lopputuloksiin. Näin ollen tutkijan tulee olla lojaali ennen kaikkea tutkimukselleen ja tutkimuksensa informanteille. Se, että tutkimuksella on toimeksiantaja, ei saa tarkoittaa sitä, että tuloksia esimerkiksi muokattaisiin myönteisemmiksi tai hyödyllisemmiksi toimeksiantajalle. Toisaalta toimeksiantaja pitää huomioida tutkimuksen edetessä monessa suhteessa. Esimerkiksi toimeksiantajan toive anonymiteettisuojausta tulee ottaa huomioon, ja muutenkin kaikin puolin toimia kunnioittavasti toimeksiantajaa kohtaan. (Mäkinen 2006, 77-78.)

Omassa tutkimuksessani ei ehkä noussut esiin mitään sellaista, mikä olisi toimeksiantajalle täysin uutta tietoa, mutta toisaalta laadullinen aineisto kuvasi kerronnallisesti aika kattavasti niitä teemoja, joista toivottiin saatavan syventävää tietoa. Näin ollen koen, että asettamamme tavoite tutkimukseni tuottamasta syventävästä tiedosta huoltajien osallisuuteen liittyen, toteutui suunnitellulla tavalla. Toisin sanoen, toimeksiantaja sai syventävää laadullista tietoa huoltajien osallisuudesta lapsen vasu-prosessissa oman määrällisen aineistonsa tueksi. Kuva, joka tutkittavasta ilmiötä saatiin näiden kahden tutkimuksen avulla, voidaan nähdä olevan varsin kattava selvitys huoltajien osallisuuden nykytilasta.

Tutkittavien rekrytointiin liittyen eettisen tarkastelun kohteeksi on syytä ottaa tapa, jolla tutkimuspäiväkodin valikoituivat. Koska tutkimuskunnassa on useita kymmeniä päiväkoteja, en käytännön syistä voinut tarjota niille kaikille mahdollisuutta osallistua tutkimukseen. Mitä jos olisin

saanut useita kymmeniä halukkaita haastateltavia? Olisi tuntunut kurjalta ensin pyytää osallistumaan tutkimukseen, ja sitten kuitenkin valita (millä perusteella?) vain osa haastateltavaksi. Niinpä ehdotin toimeksiantajalle, että valitsemme kaksi tai kolme päiväkotia, johon lähetän haastattelupyynnöt. Jos näyttäisi siltä, että haastateltavia ei löydy, voisin lähettää kyselyä sitten toisiin päiväkoteihin. Näin toimittiin ja minä valitsin omin tutkimuksellisesti perusteltavin seikoin kaksi tutkimuskunnan päiväkotia, johon haastattelut lähetimme. Perusteita näiden päiväkotien valinnalle en päiväkotien anonymiteettisuojaan vedoten voi kertoa. Tässä vaiheessa tutkimusta olin epävarma siitä, toiminko eettisesti oikein. Teinkö väärin, kun tein itse valinnan siitä, mitkä päiväkodit tutkimukseen osallistuisivat. Koen kuitenkin, että tutkimukseni kannalta oli mielekästä valita juuri nämä päiväkodit, ja sain valinnalleni myös ”siunauksen” sekä toimeksiantajalta että opinnäytetyöni ohjaajalta.

Mäkisen (2006, 86) mukaan helpoin tapa saada tutkittavia, on kysyä heiltä, haluavatko he olla mukana tutkimuksessa. Näin minäkin toimin. Valmistelin haastattelupyynnön (liite 1), jonka lähetin tutkimukseen valituiden päiväkotien johtajille. Pyysin johtajia välittämään pyyntöni lastentarhanopettajilleen. Vapaaehtoisia oli kuitenkin yllättävän vaikea saada. Lähetin haastattelupyyntöni huonolla hetkellä siinä mielessä, että joulunaika on perinteisesti kiireistä aikaa päiväkodeissa ja henkilöstön jaksaminen alkaa olla rajallista päivähoitovuoden lopulla. Aloin olla jo epätoivoinen – saisinko haastateltavia lainkaan? Lähetin pyyntöni vielä uudemman kerran päiväkodin johtajille tammikuussa 2017. Kun sittenkään ei yhtään innokasta haastatteluun osallistujaa alkanut löytyä, soitin päiväkodin johtajille ja kyselin asiasta. Molemmat johtajat lupasivat ottaa asian esiin seuraavassa ”talon” palaverissa. Johtajien asiasta muistuttaminen tuotti tulosta, ja sain kahdeksan vapaaehtoista tutkimukseen osallistuvaa lastentarhanopettajaa. Sovin heidän kanssaan haastatteluiden ajankohdasta ja lähetin myös teemahaastattelurungon heille ennen haastatteluja, jotta heillä oli mahdollisuus nähdä, millaisista teemoista tulisimme puhumaan.

Teemahaastattelurungon valmistelu oli pitkä prosessi. Kysymysten asettelua toki helpotti se, että ne voitiin selkeästi jakaa viiden eri teeman alle. Siltikin, oli kova työ miettiä, mitä kysyy ja miten kysyy ilman että tulee johdatelleeksi. Tutkijan voikin olla hyvä testata kysymyksiä ja niiden toimintaa (reliabiliteettia ja validiteettia) ennen varsinaisia haastatteluja. Tällä tavoin kysymyksiä voidaan vielä muokata siten, että niihin saadut vastaukset kuvaavat haluttuja asioita parhaalla mahdollisella tavalla. (Mäkinen 2006, 86.) Suoritin syksyllä 2016 koehaastattelun kysymyksiäni testatakseni, kun tuttu lastentarhanopettaja suostui ystävällisesti haastateltavakseni. Lounaan yhteydessä haastattelin häntä, ja lopuksi sain häneltä rakentavaa palautetta kysymyksistäni. Toki jo haastattelun edetessä hän välillä esitti tarkennuksia kysymyksiini liittyen, jolloin huomasin, että kysymykseni oli epäselvä.

Tavanomaisia virheitä kysymyksenasettelussa onkin, ettei kysymyksiä ole laadittu yksiselitteisesti tai ne ovat johdattelevia siten, että niihin voi vastata vain yhdellä tavalla. Tutkijan on myös helppo sokeutua omaan kyselylomakkeeseensa, joten kriittinen tarkastelu saattaa avata silmät näkemään jonkin itsestään selvän virheen. (Mäkinen 2006, 93.) Näin juuri kävi tekemässäni koehaastattelussa. Ensinnäkin huomasin, että osa kysymyksistä olivat osittain päällekkäisiä, eli koehaastateltavan oli vaikea keksiä mitään ”uutta” sanottavaa kun hän koki jo vastanneensa kysymykseen aiemman kysymyksen kohdalla. Toisaalta koehaastattelun ansioista keskityin vielä pohtimaan kysymysten asetelua siten, että ne antaisivat tietoa oikeasta asiasta. Eli esimerkiksi, haluanko kuulla lastentarhanopettajien käsityksiä vai kokemuksia. Lopulta olin kiinnostunut lastentarhanopettajien tulkinnoista, jotka muodostuvat pitkälti sekä kokemusten että käsitysten pohjalta. Toisaalta, kun puhutaan tulkinnoista, on se ehkä hieman ”turvallisempi” näkökulma kuin esimerkiksi pelkkään kokemukseen perustuva empiria.

Varsinaiset haastattelutilanteet sujuivat pääosin oikein hyvin. Oma jännitys ja epävarmuus kuitenkin korostuivat selkeästi ensimmäisessä haastattelussa, joten kyseinen haastattelutilanne on syytä ottaa tarkemmin eettisen tarkastelun kohteeksi. Vasta haastattelua nauhalta kuunnellessani huomasin, miten paljon tulinkaan johdatelleeksi ja ehkä jopa sekoittaneeksi haastateltavaa. Haastateltavalla oli verkkainen tyyli aloittaa vastauksensa, joten välillä minulle tuli tarve rikkoa hiljaisuus ikään kuin selittämällä/selventämällä kysymystä, minkä voidaan tulkita myös johdatelleen haastateltavaa. Saatoin esimerkiksi kysymykseen *”Millainen vuorovaikutustilanne vasu-keskustelu tyypillisesti on?”* alkaa luetella ikään kuin vastausvaihtoehtoja *”onko vanhemmat siinä niinku aktiivisia vai joutuuko joskus vähä lysää tietoo tai...”*. Tällaisessa tilanteessa haastateltava monesti aloitti vastauksensa juuri vastaamalla esittämäni lisäkysymykseen (esim. *”no sekä että, et monesti on aktiivisia mut joskus joutuu vähä koittaa aktivoida”*), mutta jatkoi siitä kuitenkin vastaustaan vapaan tahtonsa mukaisesti.

Oma epävarmuudesta johtuva hätiköinti saattoi kuitenkin johdatella haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla tai ainakin suunnata hänen vastaustaan. Oma tarkoitukseni ei missään tapauksessa ollut johdatella vain ainoastaan ”selventää” kysymystä, selvittää, mitä haen kysymyksellä takaa. Uskon, että haastateltava itse ei kokenut minun johdattelevan häntä, vaan ymmärsi minun vain ikään kuin tarkentavan kysymystäni. Silti, asia on tärkeä ottaa esille tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta pohtiessani. Toisaalta, kyseisessä haastattelussa ei noussut esiin mitään muista haastatteluista poikkeavaa, jota olisin esittänyt esimerkiksi tutkimukseni tuloksena. Kaikki tutkimukseni tulokset perustuvat useampaan haastatteluun ja niissä tyypillisesti esiintyneisiin tulkintoihin. Näin ollen en usko asialla olleen ainakaan suoranaista vaikutusta tutkimukseni luotettavuuteen.

Koen erittäin hyvänä asiana, että haastatteluiden välillä oli taukoa. Ehdin aloittaa ensimmäisen haastattelun kuuntelemisen ja litteroimisen ennen seuraavaa haastattelua. Sen ansiosta ehdin havaita oman haastattelijan roolini heikkoudet ja petrata näin seuraaviin haastatteluihin. Ensimmäistä haastattelua litteroidessani huomasin, että minun on syytä pitää oma puheeni mahdollisimman vähäisenä. Oleellista olisi esittää kysymys selkeästi ja kuuluvalla äänellä ja sen jälkeen odottaa vastausta. Pitäisi kestää myös mahdollista hiljaisuutta. Hiljaisuus ei välttämättä tarkoita, ettei haastateltava ymmärtäisi kysymystä, vaan ennemminkin sitä, että hän pohtii mitä vastaisi.

Seuraavat haastattelut sujuivatkin huomattavasti paremmin ja kerroin rehellisesti haastateltaville ennen haastattelun alkamista hieman humoristisesti, että yritän pitää oman puheeni mahdollisimman vähäisenä ja kerroin omasta ”pälpätyksestä” ensimmäistä haastattelua litteroidessani. Lisäksi pyysin heitä kysymään tarkennuksia tarvittaessa. Jälkikäteen haastattelutilanteita analysoidessani huomasin, että kyllä haastateltavat kysyivät, jos eivät olleet varmoja mitä tarkoitan jollakin kysymyksellä. Opin siis ainakin sen, että haastateltaville tulee antaa aikaa ja tilaa vastauksilleen, eikä heti alkaa selittää kysymyksiä, jos vastaus ei ala hetimiten. Oma hätiköintini ensimmäisessä haastattelussa meni täysin oman jännitykseni ja epävarmuuteni piikkiin.

Olen pääosin tyytyväinen omaan rooliini haastattelijana. Kaikki haastattelutilanteet olivat ilmapiiriltään rentoja ja vuorovaikutus vaivatonta. Myös pienten tarjottavien vieminen haastateltaville osoittautui hyväksi asiaksi – kaikki haastateltavat olivat aidosti ilahtuneen oloisia, kun olin huomioinut heidät tällaisella pienellä eleellä. Moni haastateltava sanoi, että teen tutkimusta tärkeästä aiheesta ja olivat tyytyväisiä, kun saivat suunnattua omat ajatukset kerrankin huolella huoltajien osallisuuden kysymyksiin.

8.3 Jatkotutkimus

Jo tutkimukseni aineistonkeruuvaiheessa esiin nousi sellaisia tutkimuksellisesti mielenkiintoisia kysymyksiä huoltajien osallisuuteen liittyen, joita seuraavaksi esitän ehdotuksena jatkotutkimukselle. Ensinnäkin kiinnostavaa olisi kuulla huoltajien ajatuksia, käsityksiä ja mielipiteitä lapsen vasu-lomakkeesta ja erityisesti siitä, miksi lapsen vasu-lomake jää osalta huoltajista täyttämättä. Kun tätä asiaa pohdittiin haastattelemini lastentarhanopettajien kanssa, olivat kaikki sitä mieltä, että asiaa tulisi kysyä suoraan huoltajilta. Lastentarhanopettajat saattoivat vain arvailla syitä sille, miksi osalta huoltajista lomake jää täyttämättä. Jotta asiaan voitaisiin vaikuttaa, tarvittaisiin tietoa siitä, millaisia ajatuksia huoltajilla on lapsen vasu-lomakkeesta. Entä

millaisia syitä lomakkeen täyttämättä jättämiselle löytyy? Tarvittaisiin ennen kaikkea huoltajien omia näkemyksiä ja kokemuksia asiasta.

Tutkimuseettisesti asian selvittäminen on tietenkin hieman pulmallista, sillä ainakaan suoraan tutkimuksen informanteiksi ei voida valita vain ja ainoastaan niitä huoltajia, joilta vasu-lomake on jäänyt täyttämättä. Täytyisi tutkia ylipäättään huoltajien käsityksiä ja ajatuksia lapsen vasun laatimisesta ja vasu-keskustelusta. Näin voitaisiin saada sellaista tietoa, jonka voitaisiin tulkita vaikuttavan myös vasu-lomakkeen täyttämiseen tai täyttämättä jättämiseen. Toisaalta asiaa voidaan kysyä myös suoraan esimerkiksi haastattelun yhteydessä, erityisesti silloin, jos asia nousee esiin huoltajan puheessa. Toisaalta ongelmalliseksi voi koitua myös se, saadaanko juuri niitä huoltajia osallistumaan tutkimukseen, joita asia erityisesti koskee. On mahdollista, että ne huoltajat, jotka ovat passiivisia lapsen vasu-lomakkeen täyttämisen suhteen, ovat passiivisia myös tutkimukseen osallistumisen suhteen.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi kiinnostavaa myös selvittää, miksi huoltajat eivät anna palautetta tai antavat sitä hyvin vähän. Palautteen saaminen huoltajilta olisi tärkeää monestakin syystä, joten aiheen tutkiminen olisi tärkeää. Ensinnäkin tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen arviointityössä ei täysin vastaa Vasun perusteiden linjauksia asiasta. Toisaalta näyttää siltä, että tilaisuuksia palautteen antamiseen tarjotaan, mutta huoltajat eivät tartu niihin. Syystä tai toisesta, palautetta ei anneta. Onko kyse siitä, että huoltajat eivät näe tarvetta palautteen antamiselle? Vai onko niin, että palautetta ei uskalleta antaa? Jos, niin mistä syystä? Millainen merkitys palautteen antamisella on lapsen kannalta? Entä millainen vaikutus päivähoiton toimintakulttuurilla on asiaan? Miten varhaiskasvattajat voisivat kannustaa huoltajia antamaan palautetta? Miten huoltajat tulkitsevat palautteen antamisen? Onko se aina lähtökohtaisesti negatiivista? Miten palautteen antamisen tärkeys markkinoitaisiin huoltajille? Kysymyksiä voisi jatkaa loputtomiin, mutta oleellinen ajatus jatkotutkimuksen kannalta olisi selvittää, miten huoltajat saataisiin vahvemmin osallisiksi arviointityöhön.

Itse huoltajan roolista asiaa tarkastellessani tuntuu, että palautteen tai arvioinnin, millä nimellä sitä halutaankaan kutsua, antaminen kiteytyy aina omaan lapseen ja hänen asemaansa. Jos omalla lapsella ”kaikki on hyvin”, voi yleisen tason palautteen antaminen tuntua hankalalta, tai siltä, ettei ”asia koske minua”. Toisaalta olisi hyvä huomata, että myös myönteinen palaute on tärkeää arviointia – huoltaja voi esimerkiksi kertoa, mistä asioista on erityisen onnellinen, minkä haluaisi säilyvän ennallaan. Monesti tuntuu, että palautteen antaminen assosioituu monesti joksikin negatiiviseksi. Eikö olisi vähintäänkin yhtä tärkeää antaa palautetta niistä asioista, jotka ovat hyvin. Miksi palautteen ja arvioinnin antamiseen täytyisi aina liittyä jotain kehitettävää? Ehkä myös ns. rakentavan palautteen (johon voidaan tulkita liittyvän jokin kehittämiskohde) antaminen, ja

vastaanottaminen, tulisi helpommaksi, jos muistettaisiin antaa myös myönteistä palautetta esimerkiksi kasvattajan toiminnasta tai päivähoidon käytännöistä.

Vaikka Vasun perusteissa arviointi kohdistetaan nimenomaan toimintaan, ei henkilöihin, voi sen juurtuminen käytännön tasolle viedä aikaa. Ehkä juuri tutkimus, ja nimenomaan huoltajien osallistuminen tutkimukseen informantteina, voisi olla yksi väylä edistää uuden ajattelutavan käytäntöön siirtämistä. Ehkä perimmäinen kysymys ei olekaan huoltajien passiivisuus palautteen antamisen suhteen, vaan enemmänkin koko arviointiin liittyvän ajattelutavan ja toimintakulttuurin murtamisesta.

9 LÄHTEET

Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, M. (2010, 5.9.). Ovatko vanhemmat ulkopuolisia? Kaleva. Viitattu 11.10.2016. Saatavilla: <http://www.kaleva.fi/uutiset/ovatko-vanhemmat-ulkopuolisia/868917>

Alasuutari, M. & Karila, K. 2009. Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta (s. 70-88). Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas 211. Helsinki: Haka-paino Oy.

Halme, N., Vuorisalmi, M. & Perälä, M-L. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 4/2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja (54-66). Juva: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hornby, G. 2000. Improving Parental Involvement. Great Britain: Biddles Ltd.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Karikoski, H. & Tiilikka, A. 2011. Eheä kasvun polku – haaste yhteistyölle. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja (77-92). Juva: PS-kustannus.

Kaskela, M. & Kronqvist, E-L. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Stakes.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoido. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lämsä, A-L. (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2016. Kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Nummenmaa, A.R. & Karila, K. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOY pro Oy.

Opetushallitus. 2016. Osallisuus varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.9.2016. Saatavilla: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/vasu2017_verkkokomentointi/103/0/osallisuus_varhaiskasvatuksessa

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy.

Pukari, P. 2006. Vanhemmat osallisina – käsitteistöä ja menetelmän kehittelyä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 13.9.2016. Saatavilla: <http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/tyopaperit-ja-muutjulkaisut/Vanhemmatosallisina.pdf>

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkimuskunta. Varhaiskasvatuspalvelut. Varhaiskasvatussuunnitelma. Tarkistettu 2015. Viitattu 6.10.2016.

Vallila, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus.

Vuorenmaa, M., Halme, N., Kaunonen, M., Åstedt-Kurki, P. & Perälä, M-L. 2013. Validity and reliability of the personnel version of the Family Empowerment Scale (FES) in social, health and educational services in Finland. Journal of Advanced Nursing 2013 Sep 4.

Haastattelupyyntö

Arvoisat lastentarhanopettajat!

Olen kasvatustieteen maisteriopiskelija Tampereen yliopistosta. Pääaineenani on varhaiskasvatus ja teen parhaillaan pro gradu -tutkielmaani liittyen huoltajien osallisuuteen lapsen Vasu-prosessissa. Olen kiinnostunut siitä, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on huoltajien osallisuudesta lapsen Vasu-prosessissa. Työni toimeksiantajana toimii Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen hallinto.

Hyvinkään kaupunki teetti huoltajille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle kyselyn lokamarraskuussa 2016 liittyen lapsen Vasu-prosessiin. Kyselyssä kartoitettiin mm. huoltajien omia osallisuuden kokemuksiaan. Minä olen omassa tutkimuksessani kiinnostunut kuulemaan teidän lastentarhanopettajien kokemuksia huoltajien osallisuudesta, ja pyrkiä näin syventämään kyselyn tuloksissa esiin nousseita teemoja.

Haastattelu kohdistuu seuraaviin teemoihin huoltajien osallisuuden näkökulmasta: lapsen päivähoidon aloitus, varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu, suunnitelman toteutus ja arviointi sekä huoltajien vaikuttamismahdollisuudet, aloitteellisuus ja aktiivisuus. Tarkemmat haastattelukysymykset lähetän teille lähempänä haastattelua.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa tammikuussa 2017. Ilmoitathan minulle kiinnostuksestasi tulla haastateltavakseni, niin sovitaan tarkemmin sinulle parhaiten sopiva ajankohta haastattelulle. Haastatteluun on hyvä varata noin 30-45 minuuttia.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Kunnan, päiväkodin tai haastateltavien nimitietoja ei tule tutkielmassani ilmi. Valmis tutkielma toimitetaan Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen hallintoon sekä Tampereen yliopiston avoimeen julkaisuarkistoon. Työni ohjaajana Tampereen yliopistossa toimii yliopistonlehtori Päivi Kupila.

Vastaan mielelläni, jos sinulla heräsi mitä tahansa kysyttävää tutkimukseeni liittyen.

Yhteistyöterveisin,

Virve Kallio,

XXXXX

XXXXXX

Lastentarhanopettajien teemahaastattelu tammikuu 2017

Taustatiedot:

1. Missä ryhmässä toimit tällä hetkellä lastentarhanopettajana?
2. Kuinka kauan olet toiminut lastentarhanopettajana?

Teema 1. Päivähoidon aloitus

1. Millaisia kokemuksia sinulla on huoltajien osallisuudesta, kun lapsi aloittaa ryhmässäsi?
2. Miten huoltajien osallisuutta voitaisiin tukea ja vahvistaa lapsen aloittaessa päivähoidossa?
3. Millaisia merkityksiä huoltajan osallisuudella on lapsen päivähoidon aloittamisessa?
4. Minkälainen (vuorovaikutus)tilanne aloituskeskustelu tyypillisesti on?
5. Miten huoltajan osallisuus ilmenee aloituskeskustelussa?
6. Missä ja milloin aloituskeskustelut tyypillisesti käydään?

Mikä merkitys kotona käytävällä aloituskeskustelulla huoltajan / perheen osallisuuden näkökulmasta?

7. Miten sinä kasvattajana erityisesti huomioit huoltajan aloituskeskustelussa?

(Miten kannustat osallistumaan/aktivoit keskusteluun...)

Teema 2. Vasun tavoitteen syntyminen (Vasu-keskustelu + lomake)

1. Minkälainen (vuorovaikutus)tilanne vasu-keskustelu tyypillisesti on?
2. Millaisia kokemuksia sinulla on huoltajien osallisuudesta vasu-keskustelussa?
3. Millä tavoin lapsen vasun (yksilöllinen) tavoite muodostuu?
4. Mikä on huoltajan asema/rooli tavoitteen laatimisessa? Entä sinun asema?
5. Miten kuvaillet huoltajien osallisuuden merkitystä lapsen vasun laadinnassa?
6. Millaisia haasteita huoltajien osallisuuteen vasu-keskustelussa liittyy?
7. VASU-LOMAKE: Millaisia ajatuksia sinulla on kunnan vasu-lomakkeesta? (Huoltajien osallisuuden näkökulmasta)
8. Millä tavoin vasu-lomaketta voitaisiin mielestäsi kehittää? (Huoltajien osallisuuden näkök.)
9. Millä tavoin huoltajien osallisuutta voitaisiin vahvistaa vasu-lomakkeen avulla?

Teema 3. Vasun toteutus, huoltajien osallisuus päivähoidon arjessa

1. Millä tavoin huoltajien osallisuus ilmenee lapsen vasun toteuttamisessa?
2. Millä tavoin huoltajien osallisuus on merkityksellistä lapsen vasun toteuttamisessa?
3. Millä tavoin huoltajien osallisuus ilmenee arkisessa yhteistyössä?
4. Millainen yhteistyö on kokemuksesi mukaan huoltajille merkityksellisintä?
5. Millaisia haasteita huoltajien arkiseen osallisuuteen liittyy?
6. Miten huoltajien osallisuutta päivähoidon arjessa voitaisiin vahvistaa?

Teema 4. Huoltajien osallisuus arviointityössä

1. Missä ja milloin arviointikeskustelut tyypillisesti käydään?
2. Minkälainen (vuorovaikutus)tilanne arviointikeskustelu tyypillisesti on?
3. Miten kuvaillet huoltajien osallisuutta lapsen vasun toteutumisen arvioinnissa.
Arviointikeskustelussa?
4. Millaisia mahdollisuuksia päiväkotitarjoaja huoltajille varhaiskasvatustoiminnan arviointiin?
5. Millaisia haasteita kokemuksesi mukaan vanhempien arviointityöhön osallistumiseen liittyy?
6. Millä tavoin huoltajien osallisuutta arviointityössä voitaisiin vahvistaa?

Teema 5. Huoltajien aloitteellisuus / aktiivisuus

1. Miten kuvaillet huoltajien aloitteellisuutta/aktiivisuutta lapsen vasu-prosessissa?
2. Mitä osallisuus käsityksesi mukaan tyypillisesti tarkoittaa huoltajille? (Miten huoltajat ymmärtävät/tulkitsevat osallisuuden)
3. Millä tavoin huoltajat voivat itse vaikuttaa osallisuuden kokemukseensa?
4. Millä tavoin kasvattajat voivat vaikuttaa huoltajien osallisuuden kokemukseen?